

Színház

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2005. JANUÁR

Gosztonyi János

EGERNEK CSILLAGA

SZEREPLŐK

Dobó István
Ferdinánd király
Miksa trónörökös
Radéczy János
Trautson Mária József
Bende Jácint
Balassa János
Sforza Pallavicini
Artur, a poéta

Trébits, a festő
Petrovics Péter
Mordax Jakab
Rotkircher
Hansi Flug
Tamás hadnagy
Ügyeletes tisz
Lengyel Izabella
Erzsébet főhercegnő

*Történik: 1562 októberétől 1569 májusáig, a maga történelmi idejében.
Az érdekesség kedvéért: a szereplők neve, még a börtönőröké is, valóságos.*

I. RÉSZ

1. kép (Eger várában, a kiállott ostrom után)

1. jelenet

TAMÁS HADNAGY *(útról megtérve)*

A szemembe röhögtek!

DOBÓ ISTVÁN *(félíg öltözötten a vackán)*

Másznák meg az anyjuk!

TAMÁS

Ha láttad volna a képükre kiülni

– ahogy én láttam – a fukarságot, az önzést...

DOBÓ

Az ember hajlamos, mikor valahol megállta helyét,
rongynak látni a többit, aki... hát, nem állta meg úgy.

TAMÁS

Rongyok ezek! Kedvrontók. De a hasznot
bezsébelni, ahhoz van eszük...

DOBÓ

Azt mondd, ami történt.

TAMÁS

Mindent elősoroltam... hogy a szél ki-bejár itt,
falaink úgy összetörettek, fázunk, éhezünk.

„Melengessen titeket a győzelem tudata
– válaszolták –, majd jóllakhattok abból
a bőséges jutalomból, amelyben a bécsi király
részesíteni fog...” – És egyetlen küldött sem akadt
a népes gyűlésben, aki néhány mesterembert,
építőanyagot, zabálnivalót megajánljon.

Holott mi mentettük meg mindenét.

DOBÓ

Másznák meg az anyjuk. Hát itt vannak a köznapok újra.

Nem lesz könnyű visszaszokni beléjük.

No mindegy. Győztünk. Vegytiszta győzedelmet
arattunk, ami nem gyakori. Most egy darabig
békességben lehetünk – és közbe talán

kicsikét gyarapodhatunk is...

TAMÁS Mit csinál a sebed?

DOBÓ

Van, köszöni. Nem ért csontot a szúrás.

Sebemnél jobban fáj a zsebem, hogy kiürült.

A gatyámat is ráköltöttem erre a harcra.

Bécsnek lassan fizetnie kéne, még ha utál is.

TAMÁS

Bécs – téged? Imád!

DOBÓ Fizetni utál, mint jómagam is.

És minden józan ember. De ha jár, ami jár, akkor ugye...

Hogy mocskosul elbántak mivelünk a gönci gyűlésben,
nem változtat azon, ami régi igényem.

TAMÁS

Igen, tudom, éppen Göncre fáj a fogad.

DOBÓ

Életes hely, régóta engem illet,

forgalmas piacával, sok tehető

polgárával... meg a bor, meg a jószág... az adók!

Már elpöröltem egy kisebb fajta vagyont

tulajdonjogáért... hol nyerek, hol veszitek...

TAMÁS

Tudom, hogy foglalkoztat... de rendbe kéne hozatnunk...

DOBÓ

A helyzet több mint zűrzavaros, de talán most

tisztázódhat, mit gondolsz, a javamra...

TAMÁS

Nem értek hozzá. De amit itten Egerben

véghezvittél... biztos javadra szól.

2. jelenet

Ugyanott. Radéczy és néhány vendég

RADÉCZY ...amint kaptuk a hírt, sietve felkerekedtünk,

sok kínos vereség után győzelmi hangulatban

megmerítkezni itt. – Hát jól szétlőttek titeket.

TAMÁS

Ajtóra, kapukra nemigen szorulunk rá.

BALASSA

Vagy tízezer lövedék csapódott be, igaz?

TAMÁS

Még több is kétezerrel. Az udvaron az a stósz

csupán egy töredékük...

ARTUR Az ember beleborzong!

Ha itt ilyen volt a hatásfok, hogy lőnének ezek

filigrán bécsi tornyainkra... csupán

egyet trafáljanak el... akkora költséghatás...

TAMÁS

Itt egy tornyot a várnagy úrnak saját kezűleg

kellett derékba lőnie... megmázták ugyanis...

és ha ő nem lövi szét...

RADÉCZY Ó itt a szóvivő?

Csak mert a szót szaporán viszi... várnagy úr

viszont hallgat.

DOBÓ Büszkék és boldogok vagyunk.

Egyik ember megnyílik ilyenkor, a másik

hallgat és vár. És vár. A hadnagyom egyébként

megtakarítja a dicsekvést nekem.

ARTUR

Mekkora károk, jaj! Ez rengetegbe jön majd!

RADÉCZY

Ha már a költő is, mert Artur az, ilyesmin

lamentál, bizonyos egy hosszú, hosszú számsor,

elkeserítően sok nullával a végén.

DOBÓ

A hősi époszokban a költség sosem szerepel.

Tetszik nekem, ha a költő érzékenysége sokágú.

ARTUR

A merkantil poeta szárnyalása

a lángolókéval vígan fölérhet...

BALASSA

Mint honfi és földbirtokos köszönöm,

amit tettél a hazának és értünk.

Úgy hittem, felmorzsolnak pár nap alatt...

ARTUR

Túlélve már a dolgot, elnevezése akár

lehetne „élmény” is...

DOBÓ

Nevezze, ahogy

csak akarja... hoztak nekem valamit? Az a láda...

ARTUR

Még addig ne, amíg meg nem mondja nekem:

Daloltak-e harc közben? – Egyházi éneket, mi?

De fogant-e, például, csatadal vagy ilyesmi?

DOBÓ

Merő egy ordítás az ilyen ostrom.

Gorombaságok és átkok. Vérzés meg izzadás.

Tépő hangok, törések reccsenése –

mindez csupán az üvöltés háttérében.

A várban egyetlen védőt sem talál,

aki nem sebesült. Vagy még inkább: nem rekedt.

RADÉCZY

Várnagy úr! Forrón öleljük, és gratulálunk.

Óriási dolog, hogy önnek itt sikerült

megállítani és visszaszorítani őket,

annak utána, hogy több tucat erődítést

kiiktattak, letaroltak. – Íme, közvetlen a Burgból...

DOBÓ

E bütykös, bóbítás állat mi légyen?

ARTUR

Nem látott ananászt még? Szó sincs róla, hogy állat!

Igen jóízú, friss déligyümölcs. Raritás.

Ilyenkor egy tallérba jön darabja...

DOBÓ

Hát ez a szőrös? Két összesajtolt majomkoponya?

RADÉCZY

Az egy kókuszdió. Csodaszer a teje...

ARTUR

Serlegnek is való! Ein Kokusnusspokal!

Gyöngyházba kell foglalni, ezüsttel, arannyal...

DOBÓ

Azt én adom?

RADÉCZY Ha serleget akarsz, te.

BALASSA

Erzsébet főhercegnő, kit a múlt tél derekán

szánkázattál meg Bécsben látogatóban –

levélben üdvözöl. Tessék, az ő pecsétje.

Mikor átadta nekem, azt mondta: azóta,

hogy megismert, tudja – elhivatott vagy,

és nagy tettekre képes...

ARTUR

Beteljesedett!

Amint kibontakoznak a részletei

– nem állok jót magamért –, megverselem.

DOBÓ

Forralt bor. Igyátok. Idén cudar ősz van.

Kapóra jött. Megdidergette őket.

BALASSA

Ritkán kotródnak el ők holmi várak alól.

Hogyan mentek el innen? István, ha elbeszelnéd.

TAMÁS

Katonák kaptatnak fel a dombon. Sforza Pallavicini látom az élükön, Fráter György megölőjét.

DOBÓ

Megölni jön, vagy ő hozza a pénzem?

RADÉCZY

Kérlek, ne légy profán! Egy nemzeti hőst, akiért a Stephansdombon mondtak misét a minap?

– Amit én hoztam, az csak afféle szűkös előleg...

3. jelenet

SFORZA

Az első fecske, ki tud tavaszt csinálni egyedül! Stefano de Dobo... melegíts te fel szívemet.

DOBÓ

Üdvözöllek, kapitány. Barátaimnak éppen az ostrom végpillanatát szándékozom felidézni.

SFORZA

Ki nem állok hosszú harci mesék – de végpillanat az jó.

DOBÓ

A hajnali szürkületben figyeltük a táborukat: számíthatunk-é újabb megrohanásra e deres, roppant hideg októberi hétfőn? Nagyobb lévén a csönd a megszokottnál, cselet gyanítottunk, s féltünk, nem tagadom, hogy kivédeni azt már nem lesz elég erőnk. Csak képzeljétek el: a falak kitörve, bezúzva, szénásszekerek gurulhattak volna keresztül az ostrom verte lyukaknál. A fel-feltámadó szélben ezernyi sátruk kelméje leffegett halk csattogással, bágyadó taps gyanánt... és újra néma csönd. A mozdulatlanság fenyegetőbb volt a sürgés-forgásnál... hova bújtak? Az égből fognak zúdulni ránk, a föld alól?

A dermedt csöndet akkor egy katonám töri meg, mellettem mondja halkán, mégis fülsiketítőn: „Elementek.” És ezzel minden múlt időbe került. S akik harmincnegyzet napon át egyformán cselekedtünk, mintha közös szátra fűzött volna bennünket az Isten... Könnyünk fakadt, dadogtunk, próbáltunk kiabálni, megcélozva a felszabadult örömmel azt a fokát, melyet méltónak ítélt volna az alkalomhoz az ész... és persze hiába. Hát térdre borultunk, s egy tompa te deumra futotta csupán.

SFORZA

Bravo, bravo – én egyszerűen imádom, ki nyer meg hosszú csata, s mond bele két perc. Castaldo és más olasz kapitányok, ha veszít csak kicsikét ütközet el – több óra keresztül képes henecegni róla... lehetne kis beszélő? Pardon a társaságtól...

(Félrevonja Dobót, ő maga egy ágyú csövére telepszik)

...de mondsza nekem,

de legyél te... del fondo della coscienza

– így az enyém segg odafagy, kérek alá valami –, te szívedben, kukkants bele csak... mondd: nem neheztelsz?

DOBÓ

Miért és kire kéne?

SFORZA Jól tudod az te.

DOBÓ

Nem kérdelek komolyan.

SFORZA Vagyok nem vicces ember.

DOBÓ

Fogalmam sincs...

SFORZA Ne játssz a bazári majom!

Rég tudsz te jól, hogy én királyi házról kérdezem tiéd dispozione.

DOBÓ

Vagy úgy! – Hát mit mondjak? Mikor a kapca szorult, s úgy éreztem, pár perc, és elsöpörnek, s láttam a vár fokán lándzsára tűzve fejem... olyankor hát bizony...

SFORZA Mi bizony, mi bizony?

DOBÓ

Jobb lett volna, ha felbukkantok a síkon.

SFORZA

De találtál te azért mentség arra a tényre, hogy késnek fölmentő csapatok, s alla fine maradnak is el? Esküszöm vercelli Szent Özsébre: volt Franciaországgal erős a feszültség, s organizálás, mint rémálom, vontatott. Szultán hátul védői voltak elit csapatok, megütközni velük nem volt jó kecsége.

Egyik akarta rögtön. A másik mondta: várjunk. Harmadik mondta: gyerünk! Un altro így: türelem. Maradt segítség távol.

DOBÓ

Igen, ezt észrevettem.

SFORZA

Megbocsátón te az mondsz, de in fondo, mintha kesernye...

DOBÓ

Amennyire ember... hát... kutatni képes tulajdon mélységeiben... semmi hasonló.

Bennem rendületlen a fundamentum.

SFORZA

Nem mondtad, kit basszon meg bécsi felség? Azt sem, hogy őt ki bassza meg?

DOBÓ

Koccintsunk öfelségére! Elhiszem és megköszönöm, hogy valóban akart, s megértem azt, ha mégsem tudott segíteni rajtunk. Megsegített az Ég és fegyverünk. – Beéred ennyivel?

SFORZA *(a meg-megújuló szélrohamok közt)*

Cúg fújja csontomból a velőt ki. Mozogjunk!

DOBÓ

Nincs egy védett sarok, és nincs pénz, és anyag sincs a javító munkálatra... sőt, ez a kis bor minden borok vége... saját zsebből fiztettem a teljes diadalt. Amitől nem csekélyebb.

SFORZA

Miután többi végvár eleste magát, mi volt a titok, hogy épp ez a vár nem esett el? Vettem már észbe várelesések szokásos oka: robbant fel itt is a lőpor, védelem kapitánya – vagyis te – megsebesültél. Lobogtak bástyafokon több minutáig sárga-piros török lobogók...

Harcok pestise, pánik, törte ki itt is...

akartak a védők szorítani téged várfoadásba bele, nyitni kaput ki...

DOBÓ

Minden megingást nyomban megtoroltam.

Nem türtem a feltételes módú beszédet.

Tiltott szó volt a „volna”, a „lenne”, a „ha”,

a pusmogás, az egymás közötti viszály.

Tiltottam a bomlasztó képzelgést. Álmodat

s anyánk főztjét nem volt szabad mesélni.

A nyállal belőtt papírost visszalövettem,

vagy olvasatlan vettem a tűzbe.
Aki postát mert hozni a várba – deresre húzattam.
Bárkit, ha a titkos járatok közelében
matatva találtunk, kurta processzus után
föllógattam...
SFORZA Kell lenni még titok.
DOBÓ
Ha csak az nem, hogy öt német ajkú tűzért
leszámítva, kiket Bécs küldött, és akik helyüket
emberül megállták, ebben a várban
nem harcoltak, csak és kizárólag magyarok.

Asszózni kezdenek

SFORZA
Nem jó, nem barátságos magyarázat.
Hiszen te hazádért mi mercenariok is
visszük vásárra a bőr, és volt, ahol
magyar futott, mi viszont megálltuk a hely...
Van, aki mond: sikerült neked ekkora győzés,
csak mert óriási birtokodért forgattad a kard...
DOBÓ
Ha azt, amit meg kellett védenem,
meg tudtam védeni, nem mellékes az ok?
SFORZA
Mintha volna neked csúnya, bukott pered,
birtokháborítás vagy mi, s ítétek érte nyissz-nyassz.
DOBÓ
Azt az ítéletet rég visszavonta királyunk.
SFORZA
Vonta vissza, igaz, de nincs törölve még el.
Fő- és birtokvesztésnek damokleszi kardja
függött te szép, markáns fejed fölött,
s gurul le, bizony, erős bikanyakról,
ha a vár netán föladod, s ha nincs teneked
óriási szerencse. – Nem mondhatom azt, hogy
voltál te csatán ilyen nagy-nagy oroszlán,
hogy fejkurtítás rajtad hóhér ne csinálja?
DOBÓ
Nem mindegy, mitől vagy a harcban oroszlán?
Csak egy fontos, hogy az légy. De különben
azt gondolsz, ami tetszik. „Óriási szerencse!”
De mennyire, kellett! Másképpen tönkrezúz
az ötvenszeres túlerő.
SFORZA Csak harminc.
DOBÓ
Mindegy. Kész. Ennyi volt a firtatott titok.
SFORZA
Nagyon nem szeretek, ha nekem mond bárki „kész”.
Ki fojtja belém szó – én fojtok bele szó.
DOBÓ
De engem mindig magaddal szembe találsz,
s hátam mögött a fal...
TAMÁS És néhány katonája.
SFORZA
Humanum est hátulról böknü le
a célszemély. Nincs tréma, csak kicsi fáj van.
Aztán hamar az sincs. Semmi nincs, csak a semmi.
Vadulatos harcba bele. Csak nem hiszitek,
hogy téged Martinuzzi apát sors fenyeget?
Ő fonódott össze törökkel, kellett ez a penge
metszeni végleg szét az a nyugtalanító
elegy-belegy... mert ő paktálta le oszmán.

Te vagy királynak főkatonája, a leghűbb.
Bécsi udvar szeme fénye, ők mondanak ott:
„Herzpinkerli” – kell érezned különbség
György barát sors s a tiéd fényes jövő között.
– Tudod, mért kaptál te ma tőlem annyi találat?
Mert te szemed folyton kalandoz: hol a pénz?
Baj van a pénz? Maradt el királyi segítség –
hátha pénz is marad el? – De ki jön itt?
Számvevőszéknek a fej, il competente.

4. jelenet

TRAUTSON
Nevem Trautson Mária József, valóban számvevő
– más szóval számkukac, aki nem kukacos
a vizsgálat tárgya, ha ilyen hősi etwas.
De hát a világ, hiába, már csak ilyen:
először vannak a nagy, közérdekű tettek.
Utánuk mindenféle okvetetlenkedés.
DOBÓ
Könyveltünk az ostrom alatt is. Tamás, hol a könyv?
Minden dézsa szurok, petárda, golyóbis,
minden lat puska, amit bevetettünk,
fel van jegyezve itt. Én mélyen egyetérték
az elszámoltatással. Rendnek kell lennie. Kész. *(Tölt neki)*
TAMÁS
De van is. Nálunk rend van. Többrendbeli rend.
TRAUTSON
Csak igen keveset...
DOBÓ Miféle magyar ember, aki...?
TRAUTSON
Olyan félmagyar ember, ki a bor élvezetét
a teljesen magyaroknak engedi át.
DOBÓ
Pénc-, posztó- és földjuralomra javasolt
várvédők lajstroma. Tessék. Az illetők neve mellett
a hősi cselekmény részletes leírása,
s hogy ki, mit és mennyit érdemel szerintem.
TRAUTSON
Szép hosszú lista...
DOBÓ Akár a hősi tettek sora. Hosszú.
Hogy fest, mikorra...
A FESTÓ *(berobban)*
Fest! Dipingere! Pinxi!
Mélto végszavam ez. A bécsi udvari képtár
számot tart önre, teljes életnagyságban, olajban,
amint letaszítja a vár fokáról a néger,
amikor ő éppen a lómicsodás micsodát
készül kitzúzni...
TAMÁS Lófarkas lobogót.
Török neve: boncsok. De a néger, akit
említ, egyszerű török janicsár volt...
A FESTÓ
Nálam néger lesz, mert nekem kell a valór
a képnek tengelyében... és már skiccelek is.
Csak fesztelenül... nevem Trébits Adorján,
szignóm a tör markolatára írom.
TAMÁS
Miféle törére?
TRÉBITS Amelyet foga közt hoz a néger.
TAMÁS
De nem így volt ám!

TRÉBITS És ki tudja azt majd
pár év múlva, hogyan volt igazán? Ki?
Soha semmiről semmit úgy, ahogyan volt!
Úgy lesz igaz, ahogy én a vászonra rakom.
ARTUR
Gigászi egymásnak feszülések, hars dalolások
– én már verselem is, igen nagyon adja magát...
Az ihletemhez persze hiányzik a francia bor,
egy kevés osztriga... mindegy.
TAMÁS Hogyan tudja megírni,
amiről semmit sem tud? Egyetlen pillanatát sem
élte meg, fingja sincs, mi egy ostrom...
ARTUR
Ahogy neked sincsen a képzeletemről...
TRAUTSON
Osztok, szorok, de hiába, nem jön ki sehogy.
DOBÓ
Ne csigázzon, uram, mivel van a baj?
TRAUTSON Sok a vége.
DOBÓ
És melyik kiadásnak nem? A meglepően
nagy összegű számlák rémületében zajlik az élet.
Nem „sokba”, minden „többe” kerül...
TRAUTSON No de ennyi akó!
Azt kérdi: mivel van a baj? Azt mondom: a borral.
DOBÓ
Hát valóban nem a legjobb. Háborús kezelésű.
TRAUTSON
Nem a bor kezelése – a mennyisége! Nem érti?
DOBÓ
Nem akarnám érteni! Érti?
TRAUTSON Nekem itt az a dolog,
hogy mindenfélét számba vegyek, s ha úgy találok:
a tárgyidőben fogyasztott bor...
DOBÓ Ostrom közeledvén
azért ittunk, hogy fölbátorodjon a lelkünk.
Közben azért, hogy el tudjuk hinni magunknak:
nem bír mivelünk a pokol sem, s visszaálljon
a Bécs segítségébe vetett, meg-megbicsakló hitünk.
Ostrom múltán egyenest vedelni muszáj, iszom is,
hogy el bírjam viselni a tűzből kikapart
gesztenyét kritizáló, vizslató tisztviselőket.
TRAUTSON
A számok – értse meg –, a szó most az övék.
A szenvedés meg a szenvedély – érzelmi ügyek.
Más lapra tartoznak. – Fürödtek a borban?
Ha a teljes létszámot beátlagolom,
a nőket és a porontyokat is, az jön ki nekem:
ittak a holtak még azután is, hogy elestek...
tán még az ostromlóknak is csurrant a réseken át...
(Dobó tisztításától megtántorodik)
Nem kárhoztatnám érte! Az ember úgy menti a bőrét,
ahogyan tudja. Lerészegíteni őket,
s így csökkenteni támadásaik szigorát,
taktikának is elmegy. Nem ezt rovom fel.
DOBÓ
Ha nem kotródik innen azonnal, Mária József,
úgy megrúgom, hogy lebukszák a dombról.
TRÉBITS
Csavarjon egyet még a grabancán... emelje tovább!
Én majd begöndörítem, átsatírozom feketére...
mindenképpen kell a valór... megkérném: vicssorítson!

TRAUTSON
Győzelmes hősökre én nem vicssorítok, de talán
magánemberként... majd privátim, várnagy úr!
DOBÓ
Lemondok a várnagyi rangról. Átadó a helyem.
TRAUTSON
Ön nagy Hős. Nem tudom én azt elég nagy H betűvel
mondani, mekkora. És most mégsem okos.
Gondolja meg, mit szól majd a világ, ha
nyomban távozik arról a posztról, ahol...
DOBÓ
Ha nálam szempont volna, hogy mit szól a világ –
innen a várfokról, török dárda hegyéről
nézném, ahogyan hazámat s népemet eltemetik.
TRAUTSON
Esdek, mégse csinálja! Orrot kapok otthon.
Sem a borvedelést, sem az építőanyagok
pazarlását nem fognám túlzottan kiemelni
jelentésében... és hogy az építményt maga is
rombolta, önkézüleg... az örne nézve nem jár
következéssel. El fognak tekinteni tőle.
DOBÓ
Erre a küzdelemre nem a földi javak
s a dicsőség kívánása indított fel.
Mégis meglepne, ha végül az eltekintés,
a bocsánat lenne mindössze jutalmam.
TRAUTSON
Ó, mennyi minden egyéb lesz... elhiheti.
A két számsort összevetik: mennyit hozott, mibe jött?
A pluszoldalon megjelenő adatok
tárgyasítva lesznek... kimutatjuk
a fel nem dúltságok összegét... úgy lehet,
aranycsikók és -holmik halmaza
illeti majd a leszámítolás és
belső ellenőrzés elvégzése s az adók
levonása után...
DOBÓ Fenntartom lemondásomat.
Megzápult a pofámban a várkapitányság.
Állítsatok egy absztinens, takarékos,
szerény várkapitányt a helyembe, akinek
nincs szüksége ennyi gerendára, habarcsra,
minthogy a várát csak hűsgombóccal hajigálják.
Tojzatok magatoknak egy igénytelen angyalt,
ki lefojtja vágyait és az ellenség lövedékeit is.
TRÉBITS
Ilyen légkörben nem könnyű a hőst ideális
állapotában rögzíteni számodra, utókor.
ARTUR
Itt minden az én ízléseknél rusztikusabb.

2. kép (a bécsi udvarban)

1. jelenet

MIKSA TRÓNÖRÖKÖS
Ki állítson, mire tojjon, és ki mássza meg anyját?
Nem mondta, ki a címzett?
TRAUTSON Féktelen indulatában
használt többes szám második személyt is...
FERDINÁND KIRÁLY
Felségsértésig biztos nem jutott el.

Pontosan fel kellett volna jegyeznie, Trautson.

TRAUTSON

Ahogy elnéztem őt – lesz még rá alkalom.

Valódi vadember. Igazán olyan benyomásom támadt: ez az ember nem védhette meg Egret.

FERDINÁND

Hanem? Mi történt volna egyéb?

TRAUTSON

Megvédődött valahogy.

Nagy szerephez jutott a szerencse...

FERDINÁND

A más sikerén,

tudom, nem könnyű örülni. Trautson, ön elfogult.

MIKSA

Én kedvelem az elfogult tisztviselőket.

Pardon, hogy ellene szólok atyámnak, de az ő elfogultsága e percben egyensúlyt teremt egy másik ellentétes...

FERDINÁND Hálám Dobó iránt

nem elfogultság! Nélküle most az egész tartományt leírhatnánk, magyar koronánkat vitrinbe tehetnők, s kezdhetnénk Bécs alatt a sáncokat ásni...

MIKSA Dicsérjük őt, helyes.

De mért kell olvadozni? – Megbomlik az ember, amíg egy labdarózsát szakszerűen lepréssel.

– Jó katona, igen jó szervező...

TRAUTSON

De már a

számvetései... elnézést. Semmi ésszerű mérték nem volt abban a védekezésben.

FERDINÁND

Túlvédekezett?

Trautson, ön új fogalmat alkotott.

Féltékenysége, lám, lingviztikába csap át...

TRAUTSON

Rögeszmésen zabáltak. Azt hitték:

ha nem temetnek a bendőjükbe hetenként egy teljes birkanyáját – nem áll meg a vár.

MIKSA

Mert nem elég, hogy rothadó hús vagy magad is... rothadó hússal rothaszod húsodat.

– Ez piszke, ki kér? Én magam teszem el...

FERDINÁND

Húson vagy nem húson, világraszóló győzelmet vívott ki, és a többi üres fecsegés.

SFORZA

Felség, igaz, volt fontos győzelem.

Bár kisebb túlerő, mint fáma beszéli.

A tél jött túl korán, értek a várhoz i turchi elkésve. Csináltak túl tetű felvonulás.

Dobo perzselte vidék fel, teremtett pusztaság.

Az ostromlók éheztek, nem a várbeliek...

FERDINÁND

Te mit szerettél volna, fiam, ha ki győz?

RADÉCZY

Szép, hősi harc volt, ez tagadhatatlan.

De ugyan ki nem harcol hősiesen, ha nincs kiútja egyéb, s a tét: nyakának a dísze.

MIKSA (*herbáriumával bajlódik*)

Arra céloz, barátom, ez a labdarózsza megőrjít, hogy több német ajkú tábornokunk, hadvezetőnk eredményesebb lenne fejvesztésre ítélve?

SFORZA

Dobó jó a hegyen, de meghal a síkon. Higgyetek el.

MIKSA

Lemondása szokatlan. Mire véljük okát?

FERDINÁND

Ha csalódott lenne, bizony, nem csodálnám.

Képzeld, mennyire várta, s hiába, a felszabadítást.

SFORZA

Ti nem sok embert küldtetek, igaz.

De a győzésben annak az ötnek, plusz a prima bécsi puskapornak volt döntő része, bizony.

FERDINÁND

Tehetségesebb nálatok, az bökö. Az ő sikerétől reszketegen jártok-keltek hetek óta.

MIKSA

Izgatja magát, s majd megint fölszalad a vérnyomása, atyám. – Főzeléktől volt a menü, s disznónak a zsíros csülke volt elsüllyesztve bele! Kít játszott így ki, apám?

FERDINÁND

Nem is volt annyira zsíros.

MIKSA

Áltatja magát és Topót illetőleg is.

Az ő sértődékeny, heves gesztusait számosan értelmezik úgy, hogy meglazult hozzánk fűződő kapcsolata. Kis idő, és nyüzsög majd körülötte a sok forrófejű, türelmetlen magyar, hogy megkísértse.

RADÉCZY

Holott a rendületlen hűség, a valódi, az inkább elriasztó... mert azon lehetetlen fogást találni...

TRAUTSON Ha a látszata elvész,

már akkor is lenullázódik a hűség.

FERDINÁND

Az alattvalói kötésről mint olyanról megvan a véleményem. Minden lelki kapocs cukorspárga, s haladj minél orientebb, annál szakadósabb. – Az ő kötődése azonban kivételes, mivel koncepció.

Amiért ő hajlandó lenne a többi

Rábán túli cigányok módjára kimérni magát – nincs az a kincs. Ő nemzete fennmaradását csak és egyedül miáltalunk képzeli el.

És összeesküvéseknél szorosabban ez köti hozzánk!

TRAUTSON

Már elnézést... ha pénzt, vagyont szagol

– felségtek megbocsásson –, nem tekint semmire.

Ő maga mondta: „bizalma megbicsaklott...”,

jelenlétemben mondta, sajnós, esküszöm.

FERDINÁND

Hisz tudom én: semmi sem állandó a magyarban.

Kivéve az izzó honszeretet, hazaféltés.

Így a „magyarságom” meg amúgy „szerelmem, édesanyám!”.

Gusztustalanul, fellengzősen imádja hazáját.

Éhen döglenek a sutban agg szülei,

egy szem fiával megvív egy négyszögölért.

A hazáért azonban – s csak azért – felejteti képes

csillagokba bökö önzését... könnyű szívvel

hagyja felnégyeltetni magát...

MIKSA

Ha ez így van,

mért buktak el Mohácsnál? Ebben is téved, atyám.

Senki sem törhetetlen. Dobóba vetett hite – tévhit.

Kényeztetni, hagyja, hogy a csillagokba verje fejét.

SFORZA

Glória hordja ő mint sapka télen.

RADÉCZY

A mi fajtánk semmit sem szeret úgy, mint lelkesülten zászlók alá tömörülni.

Dobó pedig összetrombitálja a népet,

föltüzeli, esketi, rohamra vezérli:

És bármerre fordul, vakon követik.

FERDINÁND

Fordult már valamerre? Mit inszинуál?

Ő oldalunkon áll, s példáján egyre többen.

SFORZA

Főzz egy fazékba sok magyar, és kapsz keserű párlat, mint a bürök. Kell nektek a végén letűdözni a főzet sok rossz gözei mind.

MIKSA

No nézd csak, a Pallavicini! Hát maga nem csak egy döfd bele, húzd ki belőle digó? – Ó, kedves atyám,

azt pedzi, joggal, hogy kedvenc katonáját

ne hagyja túl sokáig keseredni levében.

Adjon neki új megbízatást, melyből kiderülne,

mennyi szerencse és mennyi valódi tehetség

játszott szerepet ebben az egri dologban.

FERDINÁND

Megtörtént.

MIKSA E szűk körben, ha közölné...

FERDINÁND

Miért is ne? Nem titok. Erdély vajdája lesz.

MIKSA

Atyám szándéka hát a kettős vajdaság?

Mert ott, ugye, már van egy vajdája – elfeledte?

RADÉCZY

Nem szólva arról, hogy...

FERDINÁND Persze, tudom.

Volt róla szó, hogy esetleg maga lesz ott...

de nem maga lesz, sajnálom, így alakult.

A jelenlegi vajda egy tőlünk elszakadóban

lévő, jelentéktelen figura, akit addig

hagyok csak a helyén, míg Dobó belelendül...

MIKSA

Lendülni fog, az biztos. Amilyen lendületes.

Lendüljön is, mert arrafelé hiányát

látjuk a lendülésnek. Nagy hiányát.

– Távozhatnak, urak. Pár szem piszke az útra?

Lila, fénylő, gömbölyded, akár egy hatalmas opál...

RADÉCZY

Belevásik a fog, de talán nem is árt szokni az ízét.

Piszke ízű idő jár... nekünk nem a szőlő –

a piszke lesz savanyú...

MIKSA Mit mond? Maga hústalan ember?

RADÉCZY

Mellettem szólna ez is. Valamint az, hogy a holtig

meg nem bicsakló hűség híve vagyok.

MIKSA

És csirke, pulyka, semmiféle szárnyas?

RADÉCZY

Még a tojás... az is csak lelkifurdalással.

MIKSA

Méltó a figyelemre. Én szemmel tartom önt.

3. kép (erdélyi főhivatal)

1. jelenet

BENDE

Üdvözlöm nagyságodat Erdélyben, ahol Isten

és a király után első leend, velem együtt,

Bende Hyacintus, Jácint, barátainak Jaci csak.

DOBÓ

Ne mutatkozz be nekem, mászd meg, két éve sincs,

jól összekaptunk egy arabs pej paripán...

BENDE

Szeretném, hogyha mindjárt a kezdet kezdetén

elhalványulna annak az indulatos jelenetnek

még az emléke is... ezért mutatkozom be.

Munkatársi viszonyban, előlről kéne, szeretném...

DOBÓ

Nem volnék ellene. Bár kevésbé hiszek az

újrakezdetekben. Nem vagyunk mi olyan

megbocsátó fajta. Az emlékezetünk,

ahogy tapasztalom, inkább elefánti.

A régi számlákat előbb-utóbb benyújtjuk

egymásnak. Annál jobb, ha nem. – Pazar,

koromfekete jószág volt...

BENDE Nagyságos uram,

muszáj felidéznie?

DOBÓ Persze nem muszáj.

Csak aszontad, túl vagy rajta...

BENDE Túl szeretnék

lenni rajta, igen. – Az lenne faszályos,

ha a csillagról éppen ön, aki friss ragyogású

csillag hazánkknak egén, nem ejtene szót.

DOBÓ

Miféle csillagról?

BENDE Ej, hát a homlokán.

Említett pej paripának. Fehérlett neki

egy csillag itten. – És az lenne faszályos,

miután úgyis megszerezte magának azt a lovat,

többé ha szóba se hozná!

DOBÓ De hisz te emlegeted.

Régebben tegeződtünk. Emelkedj ki a lóból,

és mondjad inkább... mi az ábra errefelé?

BENDE

Elég szorongatóan alakulnak a dolgok.

A perzsa fronton felszabadult török haderő

most minket basztat pluszban. És ha nem jön

bécsi főnökeinktől nyomósabb támogatás,

a krémszínű Habsburg-mellényről úgy leszakítják

Erdélyt, akár pitykét. – Tudatában van az udvar?

Készül cselekedni? Nyilván. Abban nagyok.

A készülődésben. Mint akit cecelég

csipett herén, nyitott szemmel alusznak.

Biztatnak időről időre gépiesen, s ugyanígy

hessentenek el. Az alkarra csukódó

könyökhajlítás és a biztató hátba verés közt

ingáznak a gesztusaik.

DOBÓ Rosszhiszemű vagy.

BENDE

Te meg jóhiszemű. Kérdezted, mi az ábra.

A székelly fölkelés parázslík. Nem akarnak adót fizetni Bécsnek...

DOBÓ De ha azt nem akarnak, miből állítson védelmükre Bécs haderőt?

BENDE

Az engedetlenségnek nincs logikája.

– Török döntéstől függ, hogy kikiáltásák János Zsigmond csecsemőt erdélyi királynak. És Lengyel Izabella, a becsvágyó mama pattogatná majd hátunkon az ostort. Kettőnket elsöpör a népharag, földönfutók leszünk az új rezsimben, minél jobban működünk a régi javára, annál földönfutóbbak, ha ez fokozható.

DOBÓ

Amerre jöttem, igaz lelkesültség fogadott.

BENDE

Az már szinte reflex teerted lelkesülni.

De nézd görcső alatt, hogy a mélyben mi van. Egyre növekvő, goromba zúgolódás, még nem személyed, inkább azok ellen, akik tégedet erre a posztra emeltek avégből, hogy szorongassad és mósresre tanítsd a helybeli népeket...

DOBÓ Főlesküdt, királyi tisztviselőként, ha egyszer ez a dolgom.

BENDE

Elsőbb magyar vagyok, csak aztán tisztviselő.

Bőrömmön érzem, utálom önös szándékaikat.

Úgy nyírnak, mint a birkát. Elvesznek csak, nem adnak.

Borért – homok. Nemesfémért újra homok.

A búzáért, gyümölcsért, a sok-sok leleményért

és rengeteg kifolyt vérünkért újra csak az.

Közönyük pusztítóbb, mint martalócaik. –

Én túrni már alig bírom, viszketek ebbe...

Olyan embert errefelé már hírmondóba se lelsz,

aki elfogadja, horribile dictu helyesli

és támogatja a bécsi vonalvezetést.

Egy elpártolni kész ország részbe kerültél.

Szinte reménytelen így betölteni tisztünk.

DOBÓ

Jajongva biztos nem lehet. De én

a magam módján mégis megkísérlem.

BENDE

Tudjuk, te szervező zseni vagy meg egyéb.

Föltétlen vak hűséged Bécsnek iránta

mégis aggaszt sokakat. Föltételezik, hogy

túl lelkesen, mohón találsz szedni a sápot,

mert Bécs, sokkal tartozván teneked, feltehetően

eltűri, hogy a helybeliek lenyúzása

arán töltsd meg feneketlen iszákod. Valamint

szinte biztosak abban, hogy a bécsi király

zsoldos katonáinak viselkedése felett

(melynél otrombább, megszállókra valló

viselkedést Erdély lakossága nem ismert)

szőrmentén átsiklasz. Nem megtorolni,

hanem mentegezni, magyarázni fogod... hát

ezért ne csudáld, ha veled kapcsolatban

disszonáns hang is akad. – Az ilyesféle tónus,

mely szélsőségesen túlzó és visszataszító,

ez elfogadhatatlan, persze, de azért jobb,

ha tőlem hallod – és nem tőlük – így, áperte.

Epitheton ornansként némelyek hősi nevedhez

ezt biggyeszti oda: aulikus seggnyaló.

DOBÓ

A tájékoztatást, te Jaci, megköszönöm.

De most emelkedj abból a székből. Mától én ülök ott.

BENDE

Akár a ló esetében, nagyságod mögött az erő.

– Én itt a másik és nem a második vajda vagyok!

DOBÓ

Semmi se vagy már. Nem lehet hóbörögve vezetni.

Érezd magad leváltva. – Van abban némi igazság,

amiket összefortyogsz... de esküd szövegével

sehogy se fér össze egy reszeléke sem.

No emeld föl a segged, vagy kiborítsalak onnan?

BENDE

Ez nyers erőszak.

DOBÓ Nyers, de mindjárt szentesül.

BENDE

Nagyságod abban téved, de jókorát, hogy

minden talajon s helyzetben felülkerekedhet.

DOBÓ

Nem vagyok zseni, Jácint, a képzeletem

egy Szolimánéval például nem vetekedhet,

de célszerűen tudok és szoktam cselekedni.

Főként rossz helyzetekben. És nem mérlegelem,

mi válik a pályafutásom javára, mi nem.

BENDE

De Bécs javáért itt most magyarokkal

kell megvívnod...

DOBÓ Nehéz szívvel, de kemény

kézzel fogom engedelemre bírni, akit kell.

– Te pedig szaporán tűnj el ebből a térből.

Vagy azt várod, mászd meg, segítslek kitalálni?

4. kép (Szamosújvár bástyafokán)

1. jelenet

TAMÁS HADNAGY

Az egész várban nem lelni semmi fehérret...

DOBÓ

Bárminő rongy megteszi... siess vele, hozzád.

TAMÁS

Készek lennénk tovább harcolni, halni, ha kell.

DOBÓ

Semmi szükség rá. Ez nem Eger – Szamosújvár.

Fogytán a lőpor, élelem és a harci kedély is.

Az ostromlók pedig, ne feledd, magyarok.

A hősi halálnak e ponton szinte groteszk

hatása lenne. Adóügyben elesni,

ezt nem mérheti ránk a sors...

TAMÁS Ó, pedig végtelen

az adó- és más nemtelen ügyben elesettek

lajstroma, főleg ilyenkor, ha a láthatáron

nem szerepel igaz ügy.

DOBÓ Azt ne képzeld.

Elzász és Thüringia közt mindenütt mozgolódás,

érelődik az oszmánellenes összefogás.

Velence a pápának szentül ígéri,

magukhoz tapasztják, és együtt nyavalyognak.
 Ha nem hagysz el – én verlek el magamtól.
 Hú lenni egy kutya is tud – neki könnyű,
 alaptermészete lévén, nincs választása egyéb.
 De az ember nem hűségre van teremtve.
 Természetünkben a homályos kacskaringók,
 a „nem tudom, mit higgyek, hova álljak”
 szervezeten belül vannak jelen... tehát
 amikor hozzám való hűséged megköszönöm,
 én tudom igazán, micsodát köszönök. *(Megöleli)*
 – Hullámozik vagy lejt? Az itt a kérdés.
 TAMÁS
 Hullámozzék, kívánnám tiszta szívből.
 Minthogy a lejtő más egyebet, mint lejtetni, nem tud.
 DOBÓ
 Jól feleltél. Most tágulj. Egy-kettő indulás, no!

5. kép *(Koloszvárt, az udvarban)*

1. jelenet

IZABELLA
 „Nem és nem kell Izabella... ő semmi áron!”
 „Lengyel–magyar ősi barátság? A lengyelisége se kell!
 Sőt az kell legkevésbé, a garázda, iszákos
 polyák virscaft!” Ezt zsoltosmázod egyre,
 te leggarázdább borissza magyar. Nem?
 DOBÓ
 Nem személyes az ok. De a pártállásom, ugye, más.
 Hazám boldogulását én másként képzelem el.
 IZABELLA
 Fennmaradásról van szó, nem boldogulásról.
 DOBÓ
 Szláv létedre jól érzed nyelvünk szellemét.
 IZABELLA
 Két ellenkező szemléletű ember
 között, ha a kettő egymás szemébe tekint,
 nem érzed, amint máris csökken a távolság?
 DOBÓ
 Attól, ha egymás képébe dörgöljük is őket,
 aligha fognának nézeteink közeledni.
 PETROVICS
 Kicsit finomabban, jó?
 DOBÓ A hangnemért bocsánat.
 A folytonos háborúzás eldurvítja az embert.
 E terhes vajdasági poszton is...
 PETROVICS Ahol sikerült
 alulmúlnod legimpotensebb elődeidet...
 IZABELLA
 Heves, de nagyszívű bátyánk, ismered őt?
 DOBÓ
 Ő vetette ki nyergéből s fogta el azt a lator
 parasztvezért, ki félig alva, mámorosan,
 szőrén kapott lovára...
 PETROVICS Csak kicsinyítsél.
 Sok jó Dobó-birtokot is megóvtam azzal a tettel.
 Mindet földülje, ha én némi bravúrral
 nem kapom el. S hidd el, ha félig aludt is,
 volt ő olyan legény, mint mások ébren,
 vastag falak mögött, nagy, összeharásolt
 készleteken csücsülve. – Ha akkora hős vagy,

mért nem bírtad megvédeni Szamosújvárt?
 IZABELLA Én azt akarnám,
 ti ketten értsetek szót. És csöpp fiamnak
 két ilyen nagyszerű támogatója legyen.
 DOBÓ
 Nem én kezdtem vele összemérni magam.
 Egyébként az a vadparaszt, nem vitatom,
 a bátrak bátra volt, de hát a belső bomlás
 az ilyen föllázadások esetében
 prognosztizálható – és az bead nekik.
 PETROVICS
 Belső bomlás ide, belső bomlás oda – én
 adtam be nekik! Folyton kicsinyítesz! *(Fegyverhez kap)*
 IZABELLA
 Elég! Ez nem mészárszék, és nem is
 vívócsarnok. Én nem vagyok vevő
 vértolulások szótárasaitokra.
 – A legnagyobb diadalt te Egerben nem a harcon
 vívtad ki, de azzal, hogy leküzdötted a bomlást.
 Amikor minden magyar mámoros indulatában
 félistennek véli magát, engedelmet nem ismer,
 aztán összecsuplik, s végzetén zokorog.
 Elbántál pusztító nemzeti tébolyotokkal –
 próbálhatnád mifelénk hajlítani magyarjaidat.
 Én csillapítanám irányodban a szultánt.
 Dühöng rád, amiért megvédted tőle Egert.
 Meg fogom győzni, hogy te csupán dolgozat
 tetted, és nem akárhogy. Ő igen becsüli
 a képességes embereket, és ösztönzi is őket.
 Ellentétben császári protektoraiddal.
 Az a két zsugori bécsi pojáca...
 DOBÓ Főnökeim, jóakaróim!
 Főlesküdtem rájuk, s nem vagyok fordulékony.
 IZABELLA
 Szeretnék kettesben maradni veled.
 PETROVICS
 Meg van már kopva erősen. Nem olyan nagy adu ő,
 hogy így kelljen veszködni utána...
 IZABELLA Petrze, proscse.

Petrovics el

2. jelenet

IZABELLA
 Én nyitnék fehérrel, te, a nagy védekező
 most megmutathatod, mit tudsz a sötéttel.
 A térsakk egy változatát játszák
 DOBÓ
 Mi függ e játéktól? Mi vár a játszma végén?
 IZABELLA
 Hajad szála se görbül, de most egy darabig
 itt kell maradnod nálunk...
 DOBÓ Elfogatás?
 IZABELLA
 Nevezzük inkább védőőrizetnek.
 Adószedői buzgalmad és szigorod
 következményeként ámuló tisztelőid
 megfogytak. Sőt, egyre több az olyan
 székely és magyar úr, ki elől okosabb

elrejtteni téged, mielőtt koszorús fejedet kemény tojásnak néznék...

DOBÓ Minő jogonalap van az elfogatásomra?

IZABELLA A védőőrizetre!
Nem mondanám, hogy alap. Csak olyan alapocska. Mi szlávok szeretjük a dolgokat becézni.

– Az egyezség dacára három szakállas puskát meg egy édes kis bajor ágyút loptál ki a várból.

DOBÓ Elég hitvány ürügy, de hát *vae victis*, ugye?

IZABELLA Már túl hatalmas voltál. Eszménykép egy közegben, ahol csupa törpe nyüzsög. A méreteid környezetben minden önbecsülést fájdalmas horzsolássá változtattak át. A pillantás még dédelget, de a bendőt keserves irigységek markolásszák.

DOBÓ Jól hangzik, de nem így van. És ha igen, holnapra megváltozhat. Ne vegyünk állandónak áramló dolgokat.

IZABELLA Hát az az apróság megfordult e fejedben, hogy bécsi gazdáid már a vajdaságot is csak azért spekulálták ki, mert tudták: belebuksz? Nem kéne, hogy ennyire elkötelezve legyél. – Most bajok támadnak a királyszárnyadon.

DOBÓ A másik oldalra rosáljak?

IZABELLA Miért ne, hogyha muszáj?

DOBÓ No jó, de csak itten, a sakkban. – Arról van tudomásod, hogy Mehmed Ali főmufti most a szerájban, szívből utál, árt nektek, ahol tud? Ha pedig hatalomra kerül ő és garnitúrája – amire bőven van esély, ha hihetünk a jeleknek –, bizton lemondhatsz a török támogatásról.

IZABELLA De csatlakozóban hozzánk fél Magyarország. Elégedetlen urak, Habsburgék csalódott hívei. Eltátanád a szád, ha tudnád, kicsodák. Már nem bírják elviselni a kétszínűséget, amellyel Bécs a magyar ügyeket kezeli. Hogy felszabadító háború helyett mindössze a történelmi pattra törekszik. Ilyen született cselekvő, mint te, Dobó e semmit sem cselekvő renyheséget hogyan bírod magadnak megmagyarázni és tűrni, viselni...

DOBÓ Szándékosan tüzelsz, hogy elveszítsem a játszmat...

IZABELLA Kezdesz pocskékul állni. Az egész táblán leszorulsz...

DOBÓ Mert nem nekem való e szűk térben történő húzd meg, ereszd meg. A lábam sebesült...

IZABELLA Nem a lábad, a lelked. Régen sejtetd már, hogy a patrónusaid nem úgy és azt teszik, amit te honszerelmes szíveddel tőlük elvársz. A kövérke makacsság kényszerít arra téged, hogy fuss a téted után...

amely tét réges-régen elveszett.

DOBÓ Hadd távozzam szabadon. Visszavonulnék. Gazdálkodnék birtokomon...

IZABELLA És minden erődöt bevethéd, hogy Erdélyt Bécsnek visszaszerezzed! Holott ha Miksa trónra lép, nem is sokára, rossz idők jönnek rád. Ó zsigerből utálja a magadfajta vérmes húsevőket, és kiszámíthatatlanabb az esti ködnél...

DOBÓ Ezért kalandosabb, mint óvatos apja! Talán több kockázatra hajlamos egy döntő, világtörténelmi győzelemért...

IZABELLA Matt.

DOBÓ Ez bizony az. Te is majd megtapasztalod. Igaz, nem a táblán. Itten ez tiszta sor. Am ha a „védőőrizetből” a „védést” nem vennéd szigorúan, és szövetségeseid – lévén velem némi elszámolnivalójuk – hozzám találnának félni netántán, s bekvártélyoznának a Héttoronyba, vagy civil fegyverekkel, kis dísztőr, jatagán... nos, ha már nem is annyira átütő az én aduságom, akármilyen királynak kiáltatod is ki fiad, annyi uralkodnivalótok sem marad...

IZABELLA Nagy felhördülés lenne belőle, mi az hogy! Még a legelszántabb ellenségeid is ellenem fordulnának. Mind elrekkentene téged, mert belenyúltál a ládája fiába, de rajtam üvöltve kérné számon sorsodat...

DOBÓ Kezdesz egész jól elmenni mirajtunk.

IZABELLA Kérsz e revánsot?

DOBÓ Esélytelenül? Nem.

IZABELLA Harc nélkül földadod?

DOBÓ Föl. Kezdek belejönni. Ezt is, azt is földadom. De a játszmat, amelyiknek a végén ismét ott leng a szűzmáriás lobogó Buda tornyán – azt sohasem. Sohasem. Sohasem.

II. RÉSZ

1. kép (a bécsi udvarban)

1. jelenet

DOBÓ Asszonyfeleségem feszítőt sütött a kenyérbe, meg volt vesztegetve az őrség, behunyta fél szemét, mialatt én kellő nagyságú lyukat törtem a falba, s azon át illa berek, egyenest ideszöktem megköszönni a dolgot. Tudom, hogy hány futár ment érdekelmben, hány levél, jegyzék, leirat.

FERDINÁND Nincs köszönnivalód. Aggódtam érted,

hogy a lengyel némben egyszerűen megölet.
 Roppant szeles nőszemély, és soha még
 nem érzett annyi talajt a lába alatt,
 amennyire mindkét talpát letehetné.
 Féltünk, hogy egyszer csak Sztambulban ébredsz,
 ahonnan vissza madár se talál...
 MIKSA Kivágta magát.
 Olyan legény, aki mindig mindenféle bajból
 kivágja magát. Csak akkor boldogul nehezen,
 ha nincsen baj. Akkor teremt magának.
 FERDINÁND
 Hagyd, nem hibáztatom.
 DOBÓ De én igen magamat.
 MIKSA
 És persze mások is. Elég széles körűen.
 FERDINÁND
 Fogságod alatt, igen, volt nagy hibáztatás.
 Szokás szerint, utólag mindenki okosabban
 csinálta volna nálad. – Mi nagyjából azért
 tudtuk: majdnem lehetetlen megtartani Erdélyt...
 MIKSA
 Miért gátolja Topót az önbírálatban, atyám?
 Az tisztítja a belső nedveket és kapcsolatunkat.
 DOBÓ
 Minden összefogott... valahogy balul sikerült.
 Még az is visszafelé sült el, ami máskor
 másfele, mint előre, elsülni nem is tud.
 MIKSA
 A humor egy katonás válfaja? Nincs inyemre.
 DOBÓ
 Mi mást várhat fenséged egy katonától?
 – Tisztelettel ha megkérdezhetem:
 ha már amikor a felségek odaküldtek,
 biztosnak tűnt a kudarc...
 FERDINÁND Akkor miért
 küldtünk oda mégis? Mert mindenféle bukás
 pusztítóbb a cselekvés látszata nélkül.
 Mert a hitünk, neveltetésünk tetteket követel.
 Hogy mikor válik cselekvéseinkből
 valódi tett – ezen elspekulálnék,
 ha nem fárasztana. – A karzatra egy intés...
 akkor legalább történt egy valódi dolog:
 megszólalt, de már nem szól a zene...
 MIKSA No igen.
 De minthogy megszoktuk a helyállást Topótól,
 ezért hát némileg el is vártuk volna, igaz?
 DOBÓ
 Így vannak ezzel a honfitársaim is.
 Az ő szemükbe néznem most a legnehezebb.
 MIKSA
 A miénkbe se kéne, hogy olyan könnyű legyen.
 DOBÓ
 Nem is az! De mennyire nem! A hasonló kudarc
 álmában is kínozza az embert, részletei
 visszajárnak, mintha még volna mód
 jóra fordítani azt, amit gyatrán csináltunk.
 Szeretném visszatekerni az idő kerekét,
 de nincs ilyen kerék, és ha visszatalálnék
 az elbarmolt dologba, ugyan ki szavatolja,
 hogy jobban döntenék, mint az érvényes időben?
 E töprengések közt azon veszem észre magam:
 nem látom, amit nézek. Vagy nem annak látom, ami.

MIKSA
 Én állítottam le a sok zenélést.
 Felizgatja...
 FERDINÁND Megnyugtat.
 MIKSA Egy felizguláson át.
 FERDINÁND
 Eredj! Vár a herbáriumod. No hol is
 tartottunk... mit mondtál, Dobó?
 MIKSA Csak azt:
 kettős látást okoz neki a bűntudat.
 DOBÓ
 A visszás földadat megoldhatatlan
 helyzetekbe sodort. Ha fegyveresen
 hajtottam be adót, keményen ellenálltak.
 Ha szép szóval akartam, elküldtek anyámba.
 Leköptek még az asszonyok is. Fene rossz
 az ordító ostobaság, mert nincs rajta fogódzó.
 Csak álltam, és habogtam, vagy magamból kikelve
 ágáltam hasztalanul és tehetségtelenül.
 FERDINÁND
 Hohó, mit akarsz? Ki a nagybeteg itt?
 Ne pályázd a rám mért szenvedésadagot.
 Hogy mersz te bármit is elszenvedni előlem?
 DOBÓ
 És legkeserveesebb volt ráébredni olykor,
 hogy nem az én oldalamon az igazság.
 MIKSA
 Ezt, látod, átlátom! A túlsó oldalon
 fölfedezett igazság lágy részeinkre hat,
 úgy megbontja a pejslit, mint a pestis.
 Hitünk belerendül, és az általunk
 képviselt ügy ebek harmincadjára jut.
 DOBÓ
 Annyira gyűlölöm a kudarcot, vereséget!
 Helyre kell ütnöm a csorbát...
 MIKSA Te „csorbának” becézed?
 DOBÓ
 Adjatok nékem olyan hivatalt, amelyben
 képességeimet a haza javára...
 FERDINÁND Jöjj csak közelebb.
 Milyen biztos, erős, meleg kéz...
 DOBÓ Dideregsz,
 felség? Egyik vezéri sátorban, Egernél
 találtam egy olyan teveszór takarót...
 FERDINÁND
 Az ilyen vacogások csak egy másik takaró
 alatt múlnak el... nézd csak, hívem, István:
 egyik fogcsikorgatva hanyatlik, a másik
 mímeskedik, pattog rogyadozva, megint más
 térdre borul, Istentől kunyerál haladékot...
 ez mind méltatlan hozzád. Elcsitulni
 eszköztelenül szép...
 DOBÓ Majd úgy! De nincs itt még az idő!
 FERDINÁND
 Sokáig élhetnél még jó erőben,
 gondtalanul birtokodon, amelyet most
 kicsit megint gyarapítunk... annak dacára, hogy
 erdélyi működésed... hát, nem volt túl sikeres.
 DOBÓ
 Ruszka?
 FERDINÁND Mintha igen.
 DOBÓ De hát az már félig enyém.

MIKSA
 Mást bizony felelősségre vontunk volna helyedben!
 – Készítem a táppépet. Remélem, éhes, atyám?
 DOBÓ
 Felelős voltom súlyosan nehezül rám... és balsikerem...
 MIKSA
 Köles, búzacsíra, aszalt gyümölcs, olajos mag.
 DOBÓ
 ...legszentebb célokat késlelteti, azt, hogy
 végleg kibontakozzunk az oszmán ölelésből!
 MIKSA
 És korpa, persze, korpa! Ha már egyszer salak,
 válják határozottabban salakossá.
 DOBÓ
 Arra viszont kevés meggyőző érvem akadt, hogy
 mért nem kapunk mi, a helytartóitok ott
 helyünk tartásához elegendő támogatást.
 S ha mégis fölvonulnak a német csapatok,
 miért rosszabbak a pogány siserahadnál?
 Miért kormányoztattok idegen tisztviselőkkel?
 Miért fizettek késedelmesen,
 és mindig úgy, hogy híja marad? S végül bombasztikusan:
 Mért veszítetek félvállról, nézitek le,
 miért nem hallgatjátok végig az embert, ha magyar?
 MIKSA
 Mert éktelenül hosszú, amit mondtok. Unalmas.
 És kívülről tudjuk minden írásjelét már.
 DOBÓ
 De mért kell annyit mondanunk, hogy a végén
 kívülről tudjátok minden írásjelét már?
 FERDINÁND
 Most, ugye, nem te beszélsz? Más kérdez a száddal?
 DOBÓ
 Nehogy már félreértsetek egy
 javító célzatú megnyilatkozást!
 Én a Házhoz örökre, téphetetlen kötelékkel...
 FERDINÁND
 Ha már békességet nem hagysz, s nem akarsz –
 küldjünk a Bányavidékre főkapitánynak?
 Fontos hely, védeni kell, és jól kell védeni.
 Igaz e, Maximilien?
 MIKSA Remekül kitalálta, atyám.
 DOBÓ
 Egy offenzívebb jellegű poszton több hasznomat
 látná a haza s önök is... be vagyok skatulyázva
 örökös védőfeladatra... holott egy felszabadító
 hadműveletben...
 FERDINÁND Nagyon smakkol ma, mitől?
 MIKSA
 Mert mézbe áztatom a kerti bogyókat.
 – Mi még a baj, Topó?
 DOBÓ Egy réges-régi vágyam
 bizserget...
 MIKSA Tudjuk, ki se mondd a nevét.
 DOBÓ
 Gönc! Gönc mezővárosa, grácia főmnek,
 de nem bírom magamban tartani: Gönc!
 MIKSA
 Nemrég mintha döntöttünk volna róla,
 csak annyi döntés közt... nem kaptál értesítést?
 DOBÓ
 Hátráltatva voltam...

MIKSA Persze, de kérd el az okmány
 másolatát a kancellárián, s kiderül.
 Sok szerencsét. Aztán vedd meg a Bányavidéket.

Dobó szótlannul, de nem udvariatlanul távozik

FERDINÁND
 Megkapta azt a sárfészket?
 MIKSA Mióta
 jár a kudarcért jutalom? – Mire véljük,
 amit itt összezagylvált?
 FERDINÁND Kár mérlegelned.
 Sokfele húzó, pártoskodó korunkban
 ő az állandóság maga. Olvasd a jelentést,
 és meglátod, nincs miért gyanakodni.
 MIKSA *(olvassa)*
 „Legpróbáltabb besúgóink hiába szaglászunk utána,
 minden stichpróbánk negatív. Ez az ember a csődünk.
 Ha feljön Bécsbe, szállásán, ágya alól
 hiába vezetjük kürtökön át a hangot,
 se szóban, sem írásban csekélyke botlás se soha.
 Gyanús személyekkel való beszélgetésen
 nem lehet rajtaérni – ezeket mintha kerülné.
 Egy-egy elkapott levelét szipogva ragasztja
 vissza a cenzor, oly mélyen s megindítóan szolidáris.”
 – Mint ragaszkodása tárgyát el-elnézegetem
 a tükörben magamat, s csak nem értem a fickót.
 Mit szeret ennyire rajtunk? Felfogni se bírom,
 meddig terjed térben, időben e görcsös szeretet.
 FERDINÁND
 Én két dologtól görcsölök be: a tejtől
 s a bizalmatlanságtól. Mért kapok ennyi tejet?
 És miért nem hagyod őt végre nyugton?
 MIKSA
 Hűséges lázadó. Ez ám a csuda képlet!
 Hűségét egy erős szándék támasztja alá.
 Lázadó mivolta természetből való.
 Döntse el, kedves atyám, mikor nem erősebb
 szándékainknál ez a mélyen lakozó frász,
 a természetünknek nevezett akármí.

2. kép (fogadó valahol a Bányavidéken)

1. jelenet

BENDE JÁCINT
 Ennek lettél kapitánya? Miféle Bányavidék ez?
 Több a tót meg a kecske, mint a nemesfém.
 Mit kell működnöd itt?
 DOBÓ Török megrohanás esetén.
 BALASSA JÁNOS
 Ha úgy ráéheznének egyszer a juhsajtra,
 hogy támadást indítsanak érte? Üldögélsz a lapáton.
 DOBÓ
 Miféle lapát, mászd meg, felelős hivatal!
 E dombok gyomrában arany meg ezüst van.
 BENDE
 Ki turkál a gyomorban, mikor a felszínen
 kéznyújtásnyira az elrabolnivaló?
 Látott már a világ portyázó csapatot
 bányába leszállni? – Habár miközöttünk

a viszony, mint mondani szokták... hát, nem a legjobb,
mégis méltóbb tisztet ajánlani jöttünk
e mostaninál. Erdélyben. János Zsigmond udvaránál.

DOBÓ

Ott minden poszton turbánt kéne kötnöm.
Hajtókámra, de tán még a gatyámra is
félholdat hímeztetnem...

BALASSA Tévedés.

Mostanában igencsak visszafogottak.

Jobb színben igekeznek feltűnni. Építenek ezt-azt.

DOBÓ

Türbét, minarétet, kis- és nagymecsetet,
berendezkednek, másznak meg az anyjuk.

BALASSA

A kultúrájukat terjesztik, nem hitüket.

Mosdásra ösztönzik az egyszerű népet,
illatos kencéket hoznak forgalomba,
kereskednek...

DOBÓ Méltánylom a részleteket.

Totaliter van a baj. Kedves a szeplő,
de rémítő körülötte az arc, mögötte az erkölcs.

A magam hitében kívánnék élni-halni.

Márpedig ott, ahol ők a palástjuk alá
vonnak egy országot, ez jószerivel lehetetlen.

BENDE

Tévedsz. Másként van alattuk. Lévén ők maguk is
tarkán összehabart nép, százféle szekta, vallás,
apró és nagyobb nemzetiség. Éppen hogy szabadabban
gyakorolhatja bárki hitét. És megsúgom teneked:
jobban megértik nemzeti törekvéseidet,
mint Bécsben fogják valaha. Az elnyomás nem ők.
A keskeny, szenteltvízzel hintett koponyákban
lakik az örökös tőlünk való vigyázat.

DOBÓ

Habsburg-pártiságod tehát teljesen a múlt?
Keresztény és európai létedre nem is értem...

BENDE

E két fogalomhoz lassan több szenny tapad, mint
az ő eszmekörükhöz...

DOBÓ Akkor is több a közöm

ezekhez, mint az övéikhez sterilen.

Szelídebb képet vágnak? Taktikából.

Nem szívesen borulnék baráti kebelükre.

Tudom, hamar meglátnám itt elől

a tör hegyét, amit a hátamon bedöftek.

– Eszmeiségük egyébként számomra ködös,

és ebben a ködben túl sok az allegória, vér,

a gátlástalanság meg a furfangos erőszak,

a szó- és szerződészegés... valamennyi

bevallott céljukra, a hódításra irányul.

No meg a térítésre. Ne mondd, hogy toleránsak.

Balra tartó betűvel írt törvényeiket

tisztelem, elhidd, mert sokban tetszetősek.

De lényem mégiscsak egyre ördögölődik,

hogy ez sem igaz, meg amaz sem, más a gyakorlat...

csupa régi mese... s ami még érvényes belőle,

egy kardhegyen elfér, Jácint, egy kardhegyen!

És tudom: ennek a tannak örökre zárva leszek.

BENDE

Nem hívó muzulmánra pályázunk mi tebenned.

János Zsigmond mellett egy magadforma tekintély
a független Erdély üdvére válna...

DOBÓ

Fölesküdt Habsburg-főtisztviselő,

és itt tartanak benned a dolgok?

BALASSA Hát tebenned?

Gerjeszted magadban a „hűség” elnevezésű
színpompás gőzt, miközben benned is
fájdalmas kérdőjelek szaporodnak Eger óta,
s az adott válaszokkal képtelen vagy beérni.

DOBÓ

Elbolyongtál, barátom, te nem rólam beszélsz.

BALASSA

Látod, tudod, érzed: foszladozóban a belés,
hiába foltozod egyre... megviselt szövetebe
mentségeket öltesz, de nincs tartásuk, erejük...
fölfeslenek, és csupaszon kivirít a valóság.

Meddig süketíted magadat, míg végre fölördítsz?

Mi szükséges ahhoz még, hogy végre kimondjad: elég!?

BENDE

Gönc és egyéb göncök... az édes szibbadással
járó kapzsi remény meddig tart kötve még?

DOBÓ

Békességet kívánok és megnyugovást.

BENDE

Magadnak vagy nekünk?

DOBÓ Mindannyiunknak.

– Csak kombináljatok tovább, de nélkülem.

Vendégeim voltatok, én állom a cechet. *(Elmegy)*

BENDE

Megcsontosodott, tegnapelőtti nézletű ember.

2. jelenet

BALASSA

Túl korán tértem a tárgyra?

BENDE Nem „korán” –

hiába, János. Ez veszélyes tévedés volt.

Fölmegy Bécsbe, jelenti.

BALASSA Ugyan már, nem besúgó.

BENDE

Én sem mondom, hogy névvel, lakcímmel idéz

az elhangzottakból, ámde a tényre

figyelmeztetni fogja a zöldévó királyt.

Már csak azért is, hogy megmozgassa saját

vesszőparipája, az országos felszabadítás

irányában. Könnyelműség volt a bizalmad.

BALASSA

Inkább úgy érzem, időben találta a téma.

Dolgozik benne tovább. Bécstől távolodóban,

útban van ő, hidd el, mifelénk...

BENDE Én ölbe tett

kézzel nem várom be, amíg kegyeskedik

megérkezni hozzánk... ki tudja, mikor?

És szépen ágazó ügyünket eközben

fölfedik, legallyazzák. És, bizony, nem szeretném

szagolni annak a vértől lucskos tönknek a bűzét.

BALASSA

Jaci, túl féled! Dobó eszes, és tudja jól:

ki egy szövetekezés titkát leleplezi,

belé van keveredve menthetetlenül...

BENDE

Ő megszállott, nem eszes. Hidd el: már Bécsnek üget.

Praktikus koponya, aki minden lehető

bevet, hasznára fordít... csakhogy én ellene húzok.

BALASSA

Ne tedd! Mit akarsz?

BENDE Az egyetlen, amit tenni lehet.
BALASSA
De mit?
BENDE Te túlságosan szíveled.
Benned sem bízom. Hogy rohadna szét a világ.

3. kép (Pozsony város, határsorompó)

1. jelenet

RADÉCZY
Zárd a kaput, bocsásd le a sorompót!
DOBÓ
Az orrom előtt? Hé!
RADÉCZY Igen, épp az orrod előtt!
És ha fegyveres ellenállást tanúsítasz,
az máris bizonyítja bűnösségedet.
DOBÓ
A félhomályban, nyilván...
RADÉCZY Ismerlek félhomályban...
De vaksötétben is érezném illatosítód.
Nemzeti hősünk! Dufflán török szagú vagy!
DOBÓ
És ez akkora baj? Azért állsz az utamba,
mert kedvelek egyfajta kozmetikumot?
RADÉCZY
Tévedsz, mert el se mégy. Fegyvered add át.
Itt a papír, amely erre feljogosít, a parancs.
Semmi szándékunk rosszul bánni veled,
de ha nem viselkedsz tisztességesen,
keményebb eszközökhöz nyúlnom sem tilos.
Látod már, ki írta alá? Szemléld, ha nem hiszed.
DOBÓ
Rávehették valakik, hiszen már gyenge, idős...
RADÉCZY
A tények vették rá. Senki és semmi egyéb.
Jobb, ha tőlem tudod: kezünkben a lista.
Az elégedetlen főurakat veszi sorra,
kik szívesen szabadulnának a Habsburg-uralomtól.
DOBÓ
S nekem ehhez mi közöm?
RADÉCZY A névsor legtetején
díszeleg a neved...
DOBÓ S én erről mit tehetek?
RADÉCZY
Ennek kell kiderülnie majd.
DOBÓ Nem előbb kideríteni kéne,
van e bárminő vádolásnak alapja
s csak azután szegni utam?
RADÉCZY Úgy láttuk célszerűnek,
hogy föltartóztassunk. Hangsúlyozni kívánom:
a föltartóztatás az nem „le” – e kényszerű lépést
legjobban az „itt-tartóztatás” fogalma fedi.
Egy tág, levegős alagsor van kijelölve,
ottan tartózkodol majd a vizsgálat során.
Induljunk is a szállásodra, itt olyan huzatos.
DOBÓ
Van olyan eszement összeesküvő, aki listán
sorolja fel cinkosait? És ha már ezt műveli, nem
sokkal jobban ügyelne, nem lenne vigyázóbb,
idegen kézre ne jusson, ne kompromittálja az írás?
Az a lista, levél vagy akármi – hamisítvány.

RADÉCZY
Még az sem lehetetlen, de ne inszinuálj.
DOBÓ
Ti inszinuáltok!
RADÉCZY Hogyhogy „ti”? Kit vonsz bele, mondd?
DOBÓ
Észbontó. Tarsolyomban friss adományok,
a Bányavidék javára kifejtett sikeres
munkámat honoráló kisebbfajta jutalmak...
s akkor egy ilyen vékony szálú rágalommal
próbáltok elbuktatni! Én, ha pártot ütni
támadna hajlamom, bizony, jobban csinálnám,
s nem egykönnyen fognátok el a postám.
RADÉCZY
Valóban posta volt, látod, ezt is tudod!
Izabellához ment Erdélybe futár, hogy
e listán álló nagy nevekhez igazítsa
lépéseit. Elgondolkodtató, hogy
milyen tájékozott vagy e tárgyban.
Az átvilágításod időszerű már.
Nem tiltakozni, folyamodnod kellene érte!
Nem akarnék a Nagy Nyomozó szerepében
tetszelegni, de én már akkor Egerben,
a felőled érkező pöffenetekben megszimatoztam:
„...de hisz ez... nem! De igen... mégis balkáni rózsaoalj!”

4. kép (az a levegős alagsor)

1. jelenet

DOBÓ (olvas)
„...s látott vala Dániel egy kis szarvat és egy szárnyat.
S a kis szarv nem egyéb, hanem a görbe félhold, a szárny
a római sasnak szárnya, és mint ahogy a félhold soha
meg nem telik, úgy az a birodalom is meg nem telik,
annál inkább el nem fogy, míg az Úr Jézus Krisztus el nem
jő. – S amint a sas felől írják, hogy meg nem halna
különben a vénség miatt (mert megifiodik), hanem úgy, hogy
meggörbül az orra, s nem ehetik... úgy ez a római sas sem
hal meg mindaddig, míg az Úr Jézus el nem jő. Amikor
pedig eljő, mindeneknek vége leszen: mint a Hold betelik,
mint sasnak az orra meggörbül, s meghal, mikor a
kétéfejű bestiát és a kevély prófétát egyaránt elevenen veti
a kénkövel égő tűznek tavába...”
RADÉCZY (darab ideje hallgatja)
...hogy Jézus egyenlő mércével mér, ha eljő,
kevély prófétát és katolikus királyt,
igencsak kérdéses, sőt! Remélni merem:
a hasonló föltételezés nem volna kedvére való.
Benned ilyen egyenlően állnak a dolgok?
DOBÓ
Egy prédikátor elmefuttatása.
Mindenben megcsalódott sértett emberé.
Ha olvasom, még nem jelenti azt, hogy
lélekben egyeznék vele...
RADÉCZY Úgy ítélem:
a hanghordozása igencsak empatikus volt.
(A nyomában settenkedő Trébitshez)
Lásson hozzá, művész! Pingálja át a penészt.
Teremtsünk sürgősen derűsebb környezetet.
TRÉBITS
Pókhálóznék előbb, és glettelnék utána,

aztán a madárkák, virágzó tarka tavasz...

RADÉCZY

Nem hogy glettel nekem! Azonnal nekilát.
És persze a félbemaradt tablót is kapja elő,
az udvar olajban kéri a hősi Dobót!

TRÉBITS

A várvédelmi tabló? Szinte kész.

Egy-két ülésnél több, szavamra, nem hiányzik.

DOBÓ

Modellként állni akarnék. Ülni már ültem eleget.
Mire véljem e cirkuszt? Ügyemben történt valami?

RADÉCZY

Épp az, hogy nem történt valami, amiről
pedig úgy hittük, hogy történt. A lista hamis volt.

DOBÓ

Megmondtam első pillanatban.

RADÉCZY Nem hamis addig,
amíg hamisnak nem bizonyul. De annak bizonyult.

DOBÓ

Egy év kellett hozzá! Egy végtelen év!

RADÉCZY

A dolgok tisztázása időbe telik.

Vizjel, betűformák, tintaminőség meg a stílus.

Igen jeles minőségű hamisítvány
lévén, volt gondunk vele bőven. Több szakértőnk
majd belerokkant. Aztán két hete, hétfőn...
vagy kedden? Nem, mégiscsak hétfő délután...
fenébe, mégis kedd volt...

DOBÓ Két hete, hét elején.

RADÉCZY

Szóval akkor, azon a hétfői... vagy keddi napon
maga az elkövető, egy régi pályatársa
bevallotta, hogy ő csinálta a listát.

Mentségül azt hozta fel: igen félt,
hogy meghurcoltatod. Hát ő hurcoltatott meg.
S a dolog működött is.

DOBÓ Vettem észre.

Szabad volnék tehát?

RADÉCZY Elvileg máris az vagy.

DOBÓ

Gyakorlatilag, kérdem?

RADÉCZY Régebben tegeződtünk.

DOBÓ

Újítsuk fel. Servus. Sőt, annál is servusabb.

RADÉCZY

Az öreg király elhunytával tudod...

DOBÓ

Áldassék emléke, naponta imádkozom érte.

RADÉCZY

...a magas posztokon beállott változások
folytán időbe telhet, míg aktacsomódat
lezárják, iktatják, s kiadhatjuk az írást,
a salvus conductust, amellyel szabadon
távozhatol Pozsonyból.

DOBÓ Az mennyi idő még?

RADÉCZY

Siettetjük, hidd el, a formáságokat.

A hivatali packázás, amelytől
ügyfelekként magunk is szenvedünk,
rutinszerűen hátráltat. Mi hajtjuk,
de ő nem hagyja sürgetni magát.
Az eljárásnak minden fázisát
ellenőrzik, és még az ellenőrzést
is ellenőrzi a megfigyelő Szerv.

Mérlegelik: a pontos időpont mi legyen?

Ez a tisztük. És bőven fontoskodnak is,
de nem gátozhatják eltávozásodat.

DOBÓ

Ereszteniétek és marasztanátok is.

Mindenféle veszélyeket szimatoltok.

A sok vezetűtől most már azt képzelitek,
mindenképpen meg kellett hogy inogjak.

Pedig nem. Esküszöm. Miként bizonyítsam?

A rosszat, ami ért, annak tulajdonítom,
aki félrevezette az udvart. Bennem minden a régi.
Én mindenben a régi vagyok. Ma is köt az esküm.

RADÉCZY

Tekintsem ezt hűségnyilatkozatnak?

DOBÓ

Mi másnak tekinthetnél egy hűségnyilatkozatot?

RADÉCZY

Sajnáljuk a hosszú időt, míg korlátozva voltál,
s őszinte szívből mondjuk érte mélyről a pardont.

DOBÓ

Horpadt cinedényből lefetyeltem a vékonyka levest.

Amikor ittam, aludtam, a pofámba meredtek.

Figyeltek a szükséghelyen is. Megbontották a postám.

Durva kézzel motozták a hitvesemet.

Mindvégig áruló módjára kezeltek.

E mélynek titulált „pardon” milderre nem kevés?

RADÉCZY

Tolmácsolom illetékes helyen,
hogy kevesellted a pardont. Hisz szó, ami szó,
a földi lét behatárolt, s az idő, aminek
leginkább szűkiben vagyunk...

DOBÓ A károm

moraliter és materialiter

összegszerűen ki sem fejezhető.

Ha tehát csakugyan kárpótolni akartok, amiért...

RADÉCZY

Most azt fogom hallani: Gönc...

DOBÓ Igen, akkor is azt,

ha már tudod, ha már mindenki fújja előre...

ha már a könyöktökön nő ki... akkor is azt!

Mert itt az alkalom ártatlanul gyötört

személyemnek, fájdalomi díj gyanánt

– nem csak ígérni, mászd meg, hoci – végleg ideadni!

RADÉCZY

Fölvettem ezt is, támogatólag, de már hallok a választ:

„Ítélet van ellene régről, jogerős – mért nem örül,

hogy kétágú? Miért nem poroszkál haza vígan

hatalmas birtokára? Még mennyi kéne neki?”

Konkrétan sohasem ígérték neked azt a helyet.

DOBÓ

De hinnem engedték, hogy megkapom.

RADÉCZY

A sejtetés nem ígéret, csak sakkhúzás.

Ahhoz a helyhez a Nádasdy családnak is joga volt.

DOBÓ

Csekélyebb az enyémnél.

RADÉCZY Csekélyebb, nem csekélyebb...

az udvarnak az ő hűségüket is honorálnia illik.

Politika.

DOBÓ Egyikhez sincs türelmem.

Bábokat, embereket öncélom érdekében

agyafúrt húzásokkal a kedvező pontra terelni...

kijön tőle a gálám!

RADÉCZY És hátha épp e viszolygás

tette, hogy így fordultak körülötted a dolgok?
 DOBÓ
 Így fordították őket, de borongó múlt időben
 – mintegy összegezve – beszélni róluk még korai.
 Azt tenni, amit én még tudnék, senki más
 nem tudja tenni. Kisszerű, szutykos
 politikátok...
 RADÉCZY „...tok”? Megint magasra céloz!
 Nagyon vigyázz, mert akit így belevonsz...
 DOBÓ
 Nem tudom másként. Híres politikátok,
 amely következetlen, mint egy ugrógégér,
 tétlenségre ítél! Nem és nem hagyja tennem,
 amire Isten rendelt! Miatta múlik el
 egyetlen életem különféle falak közt,
 állandó, indokolatlan piszkatúrában,
 elvakult mellőztetésben...
 RADÉCZY Csillapodj, jó?
 Valaki, aki ismer, és magas posztra került
 épp mostanában – készül beszélgetni veled.
 Többet nem árulhatok el. Majd jönnek érted,
 átkísérnek Bécsbe, és itt az alkalom:
 rukkolj ki terveiddel. – Ha lehet, ne panaszkodj.
 Annyira torkig van honi keserveinkkel,
 hazánkat csak „Panaszkodóliaként” emlegeti.
 „Hogy mászná meg az anyját.”
 DOBÓ Káprázott a füled.
 Nem mondtam semmi hasonlót.
 RADÉCZY De gondoltad, ne hamiskodj!
 Ott állt a szemedben.
 DOBÓ Kit csaljál lépre, tudod?
 RADÉCZY
 Csak tréfa volt. Ne képzeld, hogy olcsón provokállak.
 Íme, egy baráti tanács: az audiencián majd
 használd a négyezer-hétszáztizenegetes
 kölnisch Wassert... nem állja az édes szagokat. –
 Rendben lesz, művész. Így az enteriőr
 sokkal otthonosabb, derűsebb lesz.
 És akkor még az olajkép...
 TRÉBITS Csak kéne nekem
 modellnek valaki, akit a várkapitány
 a mélybe taszít...
 RADÉCZY Nem tudná képzeletből?
 TRÉBITS
 Mi vagyok én? Egy Mantegna? A skurcot...
 az erős megfacsarást, ami kell – én csak modellről...
 EGY ŐR
 Engemet megfacsarhat a várkapitány.
 Facsarna meg, hajtana le, kergetne a falra,
 mint akkor Egerben... emlékszik rám, Dobó úr?
 DOBÓ
 Nem, sajnos nem. Attól még ott lehettél.
 Csudálatosan harcoltatok ott, ti romafélék.

5. kép (császári előszoba)

1. jelenet

TRAUTSON
 Most, hogy Miksa király és császár országaink
 vezetését átvette, leghívebb híveivel
 sorra beszélünk. Elbeszélgetünk.
 DOBÓ Szép.

TRAUTSON
 Micsoda?
 DOBÓ Több hónap után, hogy eszükbe jutottam.
 TRAUTSON
 Amennyiben késett a terminus, csak azért,
 mert az ön rendületlen hűsége a Házhoz
 nem kétséges. Előbb a kétségeket
 vettük sorra.
 DOBÓ És én mikor mehetek be?
 TRAUTSON
 Hova be?
 DOBÓ Hozzá személyesen. Hát nincs odabenn?
 TRAUTSON
 Fogalmam sincs. Erről ma nem ment be. De éppúgy
 érkeztetett a másik vagy harmadik
 korridoron, hisz – nemde számtalan változat van.
 Éppúgy ülhet az ajtó túlfelén,
 mint a kilencedik ajtó mögötti teremben,
 egy oldalfülkében. Vagy a galérián
 fóliánsokat lapozgatva, sőt!
 Miután én itt helyemet hajnali hatkor
 foglaltam el, hát az sem lehetetlen,
 korán kelő lévén, mégiscsak erre jött be.
 Előfordult már. Olyankor gyakran itt hagy
 egy zsenge padlizsánt, fiatal kalarábét,
 de zeller is lehet, és volt már fűszerű fű,
 teljesen ismeretlen, az asztalomon.
 Látsz itt ma hasonlót? Mi következik ebből?
 Az, hogy másfele ment be, vagy rosszkedvű ma reggel.
 DOBÓ
 Én úgy tudtam, hogy ő személyesen óhajt...
 TRAUTSON
 Lehet, hogy óhajtott, de nem rendelkezett
 hasonló irányban. Tehát velem beszéljen.
 DOBÓ
 Beszéljen ön. Nekem most nincs mit mondanom.
 Mi a tárgy? Térjünk rá. Ha van egyáltalán.
 TRAUTSON
 Tárgy? Még hogy tárgy? Maga tréfál... hogyne volna.
 Éppen hogy a tárgybőség ejt enyhe zavarba.
 Kezdetnek tán egy méla felütés: elment az idő.
 DOBÓ
 Az bizony el. Régi szokása, hogy elmegy.
 TRAUTSON
 A vizsgálat és vargabétűk dacára,
 még ön a Bányavidéknek főkapitánya.
 Embert próbáló, súlyos föladat, nem?
 DOBÓ
 Súlyosabbal is elbírnék, de főleg
 az ország szempontjából hasznosabbal.
 Jó szervező vagyok, tapasztalt a hadtudományban,
 a tüzérségi tennivalókban különösképp.
 A török pattantyúsok valamennyi fogását
 kiismertem. Nincsen olyan cselük,
 amelynek én felülnék. Minden lövegállást
 pontosan megmondok, s percek alatt kilövök.
 A szerencsepatkót ott az asztalon
 még mindig el bírnám hajlítani... *(De nem bírja)*
 TRAUTSON
 Erőit túlbecsülni régi rossz szokása.
 DOBÓ
 Életemben először most nem sikerült.
 TRAUTSON
 A hasonló „először” minden ilyesmiben eljön.

DOBÓ

Ennek a patkónak edzettebb volt a vasa...
mert Körnöcbányán az ottani patkolókovács...

TRAUTSON

Szerintem ne az izmokban keressük okát.
Nem szorítani, akarni nem tud már oly erővel.
Császári jóakarója szerint is a Bányavidék
ifjabb, energikusabb főkapitánnyal az élén
jobban reüznál. Van is már új jelöltünk.
Kicsit szürke, de szorgalmas, és az új iskola híve.
No mit gondol, ki az eszményképe? Persze hogy ön.

DOBÓ

Úgyis leköszöntem volna magamtól.
És úgy lett volna szebb, és úgy lett volna méltóbb.

TRAUTSON

Hogy ilyesmi szép és méltó is legyen,
nincs az sehol írva. – Magas kitüntetést kap.
Az Elefántos Rendből a médiumot.
Jókora nagyságú benne a gyémánt, s különös
csiszolású. Meggyőződtem róla: kacsingat.
Elhajlok: így villan. Áthajlok: arra meg így.
Két Göncöt is bőven megér az az egy kő.

DOBÓ

Göncről kéne lemondanom miatta?

TRAUTSON

Úgyis lemondadják. Még hányszor akarja
elveszíteni azt a helyet? Semmi esélye.
Maga ellen a végzések, egy súlyos ítélet.

DOBÓ

Tovább perelek, van törvény, fölmegek...

TRAUTSON

Ön fönt van már. Magasan. Nincs hova följobb.

DOBÓ

Elhúztátok előttem a mézesmadzagot,
s most az sunnyogjátok a pofámba: „coki”!

TRAUTSON

Hatalmas családi birtoka...

DOBÓ Csonka!

Csonkolt állapotát véglegesíteni Isten
és ember elleni bűn... a briliántot
felőlem lenyelhetitek... nem köll ilyen áron!

TRAUTSON

Néha talán bölcsebb, akár a gyíknak a farkát,
elveszíteni egy darabot, hogy a törzs
megmeneküljön... csoda Göncbe dobná oda végre!

DOBÓ

Hát gyík vagyok én?

TRAUTSON Éppen ellenkezőleg.

DOBÓ

Mi a gyíkság ellenkezője?

TRAUTSON Tudja a nyű.

Nem szokás boncolni efféle hasonlatokat.
Egyébként semennyire nem gyík, sőt igen...
Kimondottan jó küllemű még...

DOBÓ Nem biológiai

megnyugtatóra vágynék, inkább helyzetire.

Hogy nem vagyok kételtű pikkelyes,
azt nagyjából tudom... de hogy mi vagyok?
Csakugyan, mi vagyok? Tehát már főkapitány sem.
Mit akarnátok hát belőlem fabrikálni?

TRAUTSON

Egy köztisztelt, panzionált nemzeti hőst. –
A Salvus Conductusa, ezzel mindenütt átjut. *(Átnyújtja)*

DOBÓ

Egy pecsét se hiányzik?

TRAUTSON Számolja meg: kilenc kell.

Ott a kilenc?

DOBÓ Az ötös kicsit haloványabb.

TRAUTSON

Gyengébben nyomta rá egy kiérdemesült hivatalnok.
Őt is nyugdíjaztuk azóta.

DOBÓ Mert halványan nyomott?

TRAUTSON

Ön szerint talán ez nem lényegi baj?
Most tárgyal egy javaslatot kamarillánk:

felsorakoztatjuk a hivatalnoki kart,
egy-egy pecsét mindenki kezébe – nyomás.

Hulljon a férgese, mind, aki erőtlenebb.

DOBÓ

Úristen, Úristen, megbomlott a világ!

TRAUTSON

És ez még semmi ahhoz, amennyire bomlani fog!
– De nem jóslatokat fogalmazni vagyunk itt.

Kitüntetése időpontjáról értesítjük.

DOBÓ

Én Bécsbe többé nem jövök. Küldjétek utánam!

Otthon gazdálkodom megnyomorított birtokomon.

TRAUTSON

Az ilyen heveny sértődés sosem üdvös.

Gyanút ébreszt.

DOBÓ Hogyan lehet ébreszteni azt,
ami pillanatig sem aludt?

TRAUTSON Majd elnyugszik, ha ön
tartósan hűnek és szolidárisnak bizonyul...

DOBÓ

Isten látja a lelkem, szeretnék az maradni.
Környéketekekről azért is szívesen tűnök el,
mert akkor nem látok rajtatok át. E távozással
vakítom magamat: gyarló intrikusok csapatának
ne lássam, akikre föltettem az életemet.

Én, aki mindig azt akartam, hogy a Római Sas
szárnya féltőn s hatalmasan óvja hazámat...
előbb vegyen ki engem e rossz világból az Isten,
mintsem hogy meg kelljen pillantanom azt, hogy
nem egyéb ez a sas, mint mohón kaparó,
foszló tollazatú, gyulladt nyakú tyúk!

TRAUTSON

Ha kiörjögte magát, egyenest hazamegy.

Nem tesz Erdélyben látogatást. Rövidet sem.

Vigyázzon, mert ahogy legendája fakul,
felélenkül a törvénysértések színe...

a fölfüggesztett ítélet, amin függ – szakadós az a szál!

6. kép (ugyanott, este, fáklyafényben)

1. jelenet

BALASSA

...ez hát a médium? Valóban szép a kő.

Úgy hírlett: nem veszed át. Hogy köpsz az alkalomra.

DOBÓ

A meghívásnak volt olyan nyomatéka,
ha sokat vonakodnék, félreértik okát.

BALASSA

És nem bírsz ellenállni, ha jutalmat szagolsz.
 DOBÓ
 Nem remélek jutalmat. Bár ki tudja...
 van bent valaki?
 BALASSA Páran. Főleg Nádasdyak.
 DOBÓ
 Az lehet benne, hogy nem akart velük együtt...
 BALASSA
 És kettőnkkel talán bizalmasabban akar...
 DOBÓ
 Kérelmeket hallgat meg, adományokat oszt,
 vagy csak ígér... így oldja görcseinket,
 no meg a sajátjait is. – Valahogy nagy a csend.
 Ma mindenképp szabadon akarnék beszélni vele
 romló közérzetünkről, siralmas állapotunkról.
 BALASSA
 Kedvező pillanat. Defenzívában az udvar,
 és csak fuvolázva tudnak kimászni a bajból.
 Az ifjú Maxi király, aki már nem is annyira ifjú,
 nagy mestere ennek: ígérni – nem adni.
 No mi az? Hol késik a rendreutasítás?
 Halld? Elmulasztottál rendre inteni.
 – Szigetvár, igazam van? Ugye Zrínyi halála
 volt a csepp a pohárban, amitől az tele lett,
 sőt, túlsordult. Úgy áldozták fel őt,
 akár egy sakfigurát...
 DOBÓ Elütötte kilencet.
 Sokan mentek be? Mi tart ilyen sokáig?
 BALASSA
 Jó növényevői szokás minden falatot
 és minden ügyet megrágni, pont huszonegyszer.
 DOBÓ
 Rágni jól tud. Sokkal kevésbé cselekedni.
 BALASSA
 Hogy mondod? Ismételnéd? Kihagyott a fülem.
 DOBÓ
 Szándékosan váratnak. – Terólad mért hiszik,
 hogy híven állsz az oldalukon?
 BALASSA Mert
 gyakran állok ott, máskor pedig nem.
 Ha itt állok, hamar elkap a nyugtalanság,
 hogy inkább ottan kéne állnom, s átmegyek.
 Ám ott tartózkodva említett nyugtalanság
 – és persze a történelem mindkét oldalán –
 visszaúznak ide, és minden újra előlről.
 Akár az inga leng két pont között
 és nyugtot nem talál, amíg le nem jár,
 úgy élem közéletemet... de elhiheted:
 az egyetlen fix pont te vagy tudatom közepén.
 – Ceremónia végén, ha szállásomra jönneél.
 A Roter Hahnban várnlak ma éjjel...
 DOBÓ
 Amiért elmaradt egy rendreutasítás,
 és nem mondtam neked eddig élesen ellent,
 már kombinálsz? – Hol az a Rőt Kokas?
 BALASSA
 Mégse mondom. – Kapsz tőle két koszos falut,
 és elfelejted úgys a címet. – Ha balra letérsz,
 egy mérfölddel Schönbrunn előtt, a malomnál...
 DOBÓ
 Eldiskurálhatnánk... ugye ott a patak...
 a régi hídon kell átlovagolni?
 BALASSA
 Megpuhít odabenn. Bűntudatos, kutató

pillantására, amelybe kérélelést
 mixel a Maxi, alattvalói kebeledben
 a hűség újra csak megemelkedik majd,
 akár dagálykor a tenger. Felejtse el a címet.
 DOBÓ
 Meg se jegyeztem. No mi lesz? Kijönnek e végre?
 Nem becsülöm túl az ilyen audienciákat.
 Csak arra való, hogy fölhánytorgassa ki-ki
 vélt és valós sérelmeit, s tudjuk előre
 a választ, valamint a válasz választát is.
 Többórás eszmecsere nek a labdacska mindig
 a kézenfekvő megállapítás, hogy
 kevés a bevétel, számos a jogtalanság,
 és legtöbb az adó...
 BALASSA Muszáj így kiabálnod?
 DOBÓ
 De mennyire, persze, muszáj, szétrobbanok!
 A végén mind kifényesedünk, mi attól,
 hogy járhatott a pofánk, ő pedig attól
 a felismeréstől, hogy szelel még a füle.
 E látszatszabadságnál olykor üdítőbb
 a nagy „pofa be” meg a zsarnoki „kuss”! – No persze
 nem kell szó szerint vedd, mert alapjában azért...
 BALASSA
 Hűségesben még ennyire hűtlent, hűtelenben
 ennyire hívet... ember! Te valódi csodalény vagy.
 ÜGYELETES TISZT (*be, listával*)
 Mi a nevük?
 BALASSA Balassa a b-nél, és ő a Dobó.
 ÜGYELETES
 Milyen betűvel?
 BALASSA D, mint dobni, Dobó!
 ÜGYELETES
 Egyikük sincs a listán. Mindjárt utánanézek. (*El*)
 DOBÓ
 Hogy nem láttam hamarabb! Csávába kerültünk.
 Ottan e kürtők... lehallgattak, barátom!
 Gyerünk innen...

2. jelenet

RADÉCZY (*be*) Most már ne menjenek sehova.
 Kérem még a tollkésüket is, vagy ami
 szűrő-vágó csak van... a nyelvüket kivéve.
 DOBÓ
 Jé, hát teneked van humorod?
 RADÉCZY S még mennyi minden.
 Majd megtapasztalod.
 DOBÓ Ismét egy „itt-tartóztatás”?
 RADÉCZY
 Nem „itt-”, nem „ott-”, nem „fel-” – ez letartóztatás.
 Ezzel tisztáztuk is a helyzet lényegét.
 Hát idáig jutott? Lemaxizta a császárt?
 BALASSA
 Nem ő maxizta le...
 RADÉCZY Eltűrt egy maxizást,
 és nem tiltakozott...
 DOBÓ Mert maxizni szerintem
 nem felségsértés, ha gyöngéd a maxizás,
 és objektív a szövegkörnyezet.
 RADÉCZY
 Semmi sem volt gyöngéd és tárgyilagos.
 Epés kritizálás folyt, hóbörgés, impotenciával

való rágalalmazása a felkent királynak!
E nagy finomságú kürtökön át
torzítás nélkül mindent kivehettünk,
schwarz auf weiss rögzítettük, pontosan.
DOBÓ

A hosszas és méltatlan várakoztatás
nem is józan állapotában ami hangzik,
nem releváns...

RADÉCZY Vagy éppen akkor igen.
Róla tudjuk: egy szélkakas. De te?
Megérted, ugye, ha jelen állapotod
vizsgálat tárgyát képezi majd... feltehető
hütlenséged a hallottak alapján.

DOBÓ
Próbálnátok inkább a hűségem felől
közelíteni, minden eldől a célkitűzésnél.
Mert mindig azt találjuk, amit keresünk.

RADÉCZY
Kutassunk hát maradék hűséged után?
Nem is indokolatlan. A belőled kiszakadt
beszéd „doppelbödig” volt csakugyan... no hogy is
mondjuk magyarul? Kéttalajú? Kétféle húzó...
Kevertse menésnek és maradásnak, nem egyértelműen
sorolható a felségárulások

családjába... csak egy empatikus kutatással
juthatunk a probléma mélyire...

BALASSA *(amikor éppen megbilincselik)*
Szélkakas, inga, éppen a hűség állapotában
talál ez a nyűg...

RADÉCZY Ha most van a hűség állapotában,
felvetődik a kérdés: milyen maga hűtelenül?

DOBÓ *(amikor megbilincselik)*
Több termen, folyosón és belső udvaron
fogunk majd áthaladni... engem itt a Burgban
sokan ismernek a magas rangú népek közül is.

Radéczy köpenyét Dobó bilincsére veti

3. jelenet

ERZSÉBET *(találkoznak)*
Csak nem? Dobó kapitány úr? Hány éve is annak?

DOBÓ
Sok éve, főhercegnő...

ERZSÉBET Azóta se volt akkora hó.

DOBÓ
A legfehérebb s párnásabb hó, bizony, akkor esett.

ERZSÉBET
Szép ez a rendjele...

DOBÓ Friss. Elefánt Rend médiuma.
Különös csiszolású a kő. Villan, ha erre hajol...

ERZSÉBET
ha meg arra, akkor túlról... kacsingat mintegy.

ERZSÉBET
Miket csinált maga közben? Hallottam ezt-azt,
remek dolgokat is... vegyesen. Mint ahogy
szinte mindenkiről. Az udvari értesülések
nagy halom saláta. Ön alig változott.

DOBÓ
Akartam mondani én is – csak hát megelőzött.

ERZSÉBET
Ha egyszer nagy tél lesz megint, s magának
itt akad dolga a Burgban... mit szólna hozzá,
ha szánkáznánk...

DOBÓ Részemről mindig boldogan.

ERZSÉBET
Csak illik-e még hozzánk?

DOBÓ Nem kéne törődni vele.

A Bécsi erdőn a szél fülünkbe süvít... nem igaz,
milyen ígéretesen tudtak fújni a régi szelek.

ERZSÉBET
Szinte szavakká formálódik a zúgás...

DOBÓ
Nem gondoltam, hogy hallja...

ERZSÉBET Olyasmiket én
nem is hallhattam, persze...

DOBÓ Nemrég megözevgyült.

Fogadja őszinte részvéteimet.

ERZSÉBET Köszönöm. *(Észleli a bilincset)*

Hát akkor majd ha a hó... és maga itt jár...

DOBÓ
S ha nem tudna hullni elég hó, egy környékbeli dombot
sóval fognék behinteni, azon is jól siklik a szán...

7. kép (várbörtön)

1. jelenet

ÜGYELETES TISZT

Most aztán rád mosolygott a szerencse, te vén sznob.
Mit összepanaszkodsz, hogy soha senki jelentős
őriznivalód nem akad... nos, felismered őt?

Van fogalmad, kit szignáltak ki terád?

MORDAX JAKAB

Látom én: magyar rebellis. Egy a sokból.

Csupán odapillantok, mint ispotályban a portás –
apoplexia, infarktus vagy perforált az ulcus...
rabló, anyagilkos, kis tolvaj, magyar rebellis.

ÜGYELETES

Magadra vess, ha nem ismered őt fel.

És ne ácsingózz többé magas minőségű rabokra.

Itt írjad alá...

MORDAX Nincs április elseje! Ugratsz?

ÜGYELETES

Így, elfogatása után senki se néz ki nagyon jól.

De teljes valójában ő áll szembe veled. *(El)*

MORDAX

Rotkircher, Hansi Flug – vigyázz és tisztelegj!

Tudjátok-e kit fogadunk? Hát persze hogy nem.

Mit tudtok ti? Csak enni, sörözni, aludni,

felváltva verni és dugni az asszonyt.

Nézd el nekik: tudatlanok, sötétek.

– A legnagyobb várkapitány van itt, a legenda!

No ki ő? No ki védett meg úgyszólván egymaga

egy nagy objektumot a döntő pillanatban?

Sorban estek el, mit „estek”, potyogtak el a várak,

dögrováson az ország, az a vár ott ha kipurcan,

jöttek volna idáig, a hasunkba bele.

De ővele ott... no hol? ...nem boldogultak.

A bőr leég a pofámról. Ő a Topó, a Stefán!

Kapiskáljátok-e már?

ROTKIRCHER Én kezdem: ő a Gobó.

MORDAX

Nem, nem Gobó, a frászt Gobó... Topó!

FLUG

Nekem rémlik... Topó! Ő a... nem, mégse tudom.

ROTKIRCHER

Egy Topó által megvédett várat keresünk hát.
Talán az volt... *(Az ott sorakozó makettekre mutat)*

MORDAX A fenét! Az a freisachi vár.

– Jaj, le ne ülj! Életnagyságban akarlak
szemlélni végre, szálas, szép magyar ember!
Egyébként leülésért nálunk folyamodni muszáj.

FLUG

Megvan! Ő vette be Ulmot ötvenhétbe rohammal.

MORDAX

Analfabéta. Látod, kik vesznek körül engem?
És most már téged is. Névem: Mordax Jakab,
de lényemhez a névben meglapuló „Mord”
szónak semmi köze... bennem nincs semmi gyilkos.
Mégkérhetlek, ne inogj? Egérben se inogtál.
Itt az én váramban se tedd, még akkor se, ha csupán
vakondtúrás. – Nem vette be, védte, nem Ulmot, Egért!
S nem ötvenhétben, előtte öt évvel. Stimmel a többi.
Annak a harcnak számos részletét betéve tudom.
Elméletileg egy várvédelmi szakértő
áll itten előtted. Azért csak elméletileg, mert
kinek jutna eszébe ilyen kis trágyarakást,
egy ócska börtönvárat megrohamozni... hacsak...

DOBÓ

Nem éniattam? Kár a remény. Arra semmi kilátás.

MORDAX

És összeesküvőtársaid szabadon
működő részével mi a helyzet? Jó, tudom,
ez nem a kettőnk dolga, nem téma közöttünk,
de azért mégse szép, ha így magadra hagynak.
– Ismered ezt a modellt?

DOBÓ Szigetvár, gondolom.

Mért van ez magának?

MORDAX Újra lejátszom a megrohamást.

A teljes ostromot, a végkifejletig.

Ő Szrínyi... ez a Zondi... és te is megvagy valahol.

DOBÓ

És melyik lenne a váram?

MORDAX Nem ismered fel Egért?

Én időt, fáradságot nem kímélve bújom
a levéltárat... stimmelnie kell, hisz Egér
a szívügyem... remélem, nem jelentős
az eltérés?

DOBÓ Nem. Csak még sose láttam
ilyen kicsiben...

MORDAX Néhány homályos részletet
mi ketten együtt tisztázni tudunk majd.

DOBÓ

Nem hinném, hogy soká vendégeskedem itt
a várában, kapitány... no hol is?

MORDAX Nincs neve Vár.

Iksz vár. Így nevezik biztonsági okokból,
hogy senki rá ne találjon...

DOBÓ Hát kívánja

a megostromoltatást, vagy fázik tőle inkább?

MORDAX

Ravasz kérdés, ravasz... a lényeg az:
tőlem ne tudd meg, hol vagy... az függelem-
sértés lenne... de ha híveid kiszagolnák,
s felvonulnának itt, az más... állok elébe!

DOBÓ

Saját költségemen rendeljek meg a kosztot.

MORDAX

Az rendben van. Lehet.

DOBÓ Tinta, papír...

MORDAX Jó,

de minden küldemény csak cenzúrázva.

DOBÓ

Párna kettő, lapos. Két vékony takaró.

MORDAX

Párna rendben. Viszont dunyha. És nincs lepedő.

Ne tiltakozz. Semmi összesodorható nincs.

DOBÓ

És hány szolgálom lehet?

MORDAX Hát mondjuk: egy.

DOBÓ

Pozsonyban, legutóbb, megtarthattam hatot.

S rosszabb bőrben vagyok...

MORDAX De én ám nemcsak a várad –
szökéseid történetét is betéve tudom.

Szolgáid, hites feleséged segítettek abban,
hogy kámforra változz...

DOBÓ Pozsonyból legutóbb

nem szöktél távoztam...

MORDAX Idő kérdése volt csak.

Már gyúrták azt a kelt tésztát, amelyben
hágsók, fészítők... nem! Egy szolga elég lesz.

DOBÓ

Erdélyi tartózkodásom alatt...

MORDAX Tudom, Szamosújvár után,

tucatnyi szolgád volt, de ahogy haladunk
börtönről börtönre, ennek értelemserűen
csökkenni muszáj... ritmus, népmese minden.
Legyen két szolga tehát.

DOBÓ Ha már népmeseritmus –
három dukálna most. S meleg víz egyszer egy nap.

Az olvasáshoz gyertya, olykor-olykor egy újság.
És persze extra bor...

MORDAX Hé, hé, te azt hiszed,

népmesében tartózkodol? De nem!

Tartván a tenálad szokásos illa berektől –

látogatót se fogadhatasz. Asszonyodat sem.

Miután Erdélyben is ő csinálta a grimbuszt.

Nem, ne puhíts! Egyfelől ájult tisztelem,
másfelől: én a leghalványabb szökési mocorra
úgy vasra veretlek, félisteni hős, hogy megfeketülsz.

3. jelenet

Időmúlás. A helyszín valamivel lakályosabb

RADÉCZY

És ezt higgyem is el? Önnek fogalma se volt
arról, hogy bűntársa, Balassa szökni készül?

Mindig egy húron pendültek, már akkor Egerben
sokat pusmogtak...

DOBÓ De még nem ezt a szökést

terveztük el...

RADÉCZY Hát hogy derülhet így ki

az ártatlanságuk, ha elszökődnek egyre?

Ha jól sejtjük, önt is csupán a köszvény
tartja vissza...

DOBÓ A rács is némileg.

Valamint az a hit, hogy ennyi idő után kiderül
vétlenségem. Írtam vagy ötven folyamodványt.

Kértem a vádiratot...

RADÉCZY Választ mindig kaptam.

Ha vádiratot nem, csak azért, mivel épül a vád még.

DOBÓ

Miért teszitek velem ezt, János, mi a célja?

Sehogyan sem tudjátok a konspiráció vádját rám húzni. Én már csak azért sem keveredtem az összeesküvésbe, mert nincs hozzá hajlamom.

Nem énnekem való húzni-vonni a szálát, találkozgatni titokban, hátralesni, hogy nem követnek-é... jelszókat bemagolni...

RADÉCZY

Milyen jól ismeri e bűnös mechanizmust.

DOBÓ

Fantáziám, de nem a tapasztalatom.

RADÉCZY

A Zrínyi pusztulását vélelmező locsogás...

a Rőt Kakashoz vezető út firtatása és részben ismerete... sok olyasmit kitalált, amennyit nem lehet a véletlenre fogni.

Muszáj utánajárnunk, nem kapcsolódnak-e ehhez, s ha kapcsolódnak, miféle tettek azok.

DOBÓ

Szigetvár ostromakor Győrnél harmincezer ember állt fegyverben, és egy sem volt közöttük, aki értette volna, miért nem próbálják meg legalább a vár fölmentését. Nem volt e két hazában másként vélekedő, épeszű lény, ki a távolmaradás rosszhiszeműségét, a döntés sunyiságát...

RADÉCZY

Látja, miket povedál? Még a védekezése, az is alkalmas arra, hogy a vád tovább épüljön. Ön már ha akar, sem szolidáris.

DOBÓ

Sokan hasonlottak meg abba a Zrínyit fölázdozó játszmába a leglojálisabbak.

Én kinkeservesen tartottam a szám, miközben próbáltam az elmaradt

megsegítés minden képzelhető okát kihámozni, pontokba fogni, képviselni.

Egy: ha az ostromlott objektum körül nem sikerül áttörni a gyűrűt, azontúl kettőzött erővel tudják szorongatni a várat az ostromlók, mert már biztonságban a hátuk. Kettő: nem volt indokolatlan félni Szolimántól, ki ilyen habozó felmentő sereget

már nemegyszer früstökre elfogyasztott.

Három: elméletileg a függőben maradt segítség többet ér a meghiúsultnál, mert állandó feszültséget generál...

talán még öt hasonló mentséget így csokorba gyűjtöttem, de az volt a baj velük, hogy egyetlenegy sem hittem el...

RADÉCZY

Már nem is én, önmaga támasztja meg a vádat.

DOBÓ

Ez már a harmadik ósz itt. Szüretelnek a birtokomon.

Unokáim kamaszodnak, tejszaguk illan,

és pelyhes kis nyakukhoz nem lehet dörgölni az orrom.

– Egy pillanatra, jó, tegyük fel, konspiráltam.

Történt valami? Bomba robbant? Valaki belerokkant?

Megkarcolódott a hatalmatok csak kicsit is?

Miért kell velem úgy bánni, akár egy elkövetővel?

RADÉCZY A konspirációt sohasem széttépett tagokon mérjük – jól tudja ön is.

Az ellenünk irányuló leghaloványabb

szándékot is fel kell fedeznünk, leszerelnünk.

Ahogy példának okáért maga tette Egerben.

DOBÓ

Az egy ostromlott vár volt. Ez több tartomány szövedéke.

RADÉCZY

Mindenféle hatalmak szívjoga, hogy ostromlott várnak érezzék magukat.

Nem azzal kéne érvelnie folytonosan, hogy így ártatlan, amúgy a leghűségesebb.

Bizalmunk megrendülvén ezen már túl vagyunk.

A részvételt áperzte megvallva viszont

– akár kacérkodott az összeesküvéssel,

akár szügyig merült belé – kegyelmet

remélhetne, ha kérne. A múltja garancia rá.

DOBÓ

Én primán alkuszom földre, borra, csikóra.

Fegyverre meg egyenest ihletten.

A hasonló alkuktól azonban a frász tör.

Az ember egyszer csak azon veszi észre magát,

hogy lealkudta nyakáról a fejét. Az olyan

ajánlat, amelyben felfogni sem bírom,

mi a másiknak a jó, valahogy visszataszít.

RADÉCZY

Nem a jó, itt már rég nincsen semmiféle jó,

de célszerű, ha egy legendás hősi alakból

nem készül mártír...

DOBÓ

Csak egy meghunyászkodott,

kunyeráló sehonnai vesztes...

RADÉCZY

Tudod, mit? Aludj rá.

De azt tanácsolom: ébredj fel időben.

Megint idő múlik, ugyanott

DOBÓ

Van e mozdulás az ügyemben? Nem beszélnek

kedvező fordulatról? Nem hallani ezt-azt?

MORDAX

Sok ezt-azt hallani. Nem is nagyon hallani mást.

Bizonyítás zajlik, valamint ellenbizonyítás,

annak rendje és módja szerint. Időbe telik.

Kihallgatnak egy újabb rahedli tanút.

Besároz egyik vallomás. Tisztázni igyekezik a másik.

Tömérdék az ellentmondás, az összevetnivaló.

Mikor vádiratod már szinte lezárul,

és bírósági szakaszba lépne az ügy,

újabb hitelesnek tűnő adat vagy adatsor

bukkan elő, és minden új megvilágításba kerül.

Időbe telik hát, míg fény derül szerepedre:

konspiráltál-e vagy sem? És mennyire vagy

kompromittálva? És nem lehetetlen,

hogy foghíjas lévén a bizonyítás,

nem kerül tárgyalásra se sor... rég

nem arról van szó, az ügyedben mi igaz, mi nem az...

praktikus megoldáson kotlanak...

ez időbe telik, és még az idő is időbe telik.

– Azt mondod, itt már át volt szakítva a fal,

még a fal mögötti falat pótló deszkapalánk is?

És amikor behatoltak e ponton, te a Bolyki

bástyára rohantál... akkor és itt esett el a hadnagy?

DOBÓ

Akkor kellett volna többeknek elesni – de Isten

– úgy látszik – másra tartogatott.

MORDAX

A helyedben

bevallanám. Elvágnám veled egyből

e rémes, vége nincs procedúrá. A hatóság

sikerre éhes, próbáld megérteni őket.
Add elő magadat, tálalj fel nekik valamit.
A szemben álló fél mintha kevéssel is beérné.
A lengyel földre csempészett vagyonrészt
nem említi a vádirat, és hogy a váraidat
a német és nem is török haderőkkel
szemben kezdted megerősíteni – így volt?
Mikor már láttad, hogy nem adják szépszerivel,
erőszakkal vetted be Gönc városába magad.

DOBÓ

Lengyel földön hittem biztonságban a pénzem.
A váraimat pedig többfelől fenyegették,
az ottan halmozódó nagybecsű marha miatt.
És még gönci kalandom sem bizonyít egy
konspirációt...

MORDAX Csoportosítsad úgy,
hogy némileg bizonyítsa. Hasson a vétked
megtévedésnek, azt csudára imádják.
A megtévedteket, mindig tapasztalom,
ölbe veszik, nyalogatják. Írd meg a kis töredelmest!

DOBÓ

De mi végre pályáznak tőlem ilyen papirosra?
Irattári darabnak? Vagy hogy lejárassanak engem?
Minek és hova még? Hova le, hova le?
Egyre börtönviseltebb leszek így is. És furcsa mód
egyre bűnösebben festek. Lassan magam is
egy vétkest látok minden tükröződő felületben.
És mi van, ha ők egy másfajta szabadulás
útját kínálják? És az ilyen vallomás
épp arra kell nekik, hogy...

MORDAX Érdekük ellen
volna egy ilyesféle likvidálás.

S ha mégis olyan parancs jön, hogy hidegre tegyünk,
az első leszel, akivel tudatom. Ugyanis
nem vagyok orgyilkos. Bár ölni néha kell.
Ölések nélkül inflálódna az élet
értéke. A természetes halálnak
be kell segítenünk – másképpen a nyimnyám
életigenlő szervezetek, a sok mitugrász
emberkertész mindent felborít, és ha az élet
túlburjánzik, abba minden belepusztul.

Hansi Flug borítékot ad át, Mordax felbontja

Nem értem én már ezt a világot...

DOBÓ Mi lesz ma ebéd?

ROTKIRCHER

Lencseleves, csülökhús, utána morva körte.

DOBÓ

A gyümölcsötök, édes jó istenem...

HANSI FLUG Mi a baj?

Mi nem tetszik neki a mi gyümölcsceinken?

MORDAX

Tévedsz, ha arra gondolsz, hogy nem látod viszont
a gyümölcsfáidat. Mert itt az intézkedés a kezemben:
szabadlábba helyeznek. Itt a császári pecsét.

Beléd fáradtak.

DOBÓ Én is öbeljük.

Titkos záradék?

MORDAX Nincs.

DOBÓ Ejtik a vádat?

MORDAX

Arról semmi sem áll itt. Jellemét tekintve
nem annyira fölmentés, mint inkább kegyelem.

De a rabságon kívül nem végződik egyéb.

DOBÓ

Rögtön elmehetek? Valami iktatás,
ellenőrzés és kartotékozás,
valami feltétel, az, hogy meg kell tanulnom
nankingi nyelvjárásban kínaiul...

ha pedig nem, indulás, még mielőtt
meggondolnák. Az ilyen el nem ejtett,
gólyaszarként lebegő, szívós életű vádak...

Rossz a tapasztalatom... Losoncig sem jutok el,
és megint elem áll, és föl- vagy le-, vagy ott-
tartóztat valaki...

MORDAX Akár e minutában
elindulhatsz. Szabadláb az szabadláb.

De nemes lenne tőled, ha miközben szedelőzködsz,
segítenél még egyszer rekonstruálni nekem
a Szent Mihály-napi ostrom egynémely részletét.

DOBÓ

Nyitott ajtó, tompítatlan madárdal.

A sovány kert gyomszaga... tényleg: a szabadság szaga gyom.

És bármelyik úton... végig... bármelyik úton?

MORDAX

Hát persze, miért ne?

DOBÓ Csak olyan hirtelen jött.

MORDAX

Ez a sajátossága neki, hogy hirtelen jön.

– Pincehús bodzalé, kóstold meg, a nejem
teszi el minden évben...

DOBÓ Mit tesz el?

És honnan? Láb alól? Mi volt az italban?

Mutasd a parancsot, mire ad utasítást?

MORDAX

Mondtam már, semmire. „FREIGABE” – az áll itt.

DOBÓ

Akkor hát kiiszom. *(Kiissza)* Először életemben
most nem tudom, hogy élni vagy halni volna jobb.

MORDAX

Tehát...

DOBÓ Sokszor hallottad már: te lassan
jártasabb vagy az ügyben, mint jómagam...

MORDAX

A felkelő napot csincsázó muzsikával
köszöntötték...

DOBÓ Csincsázott volna?

MORDAX Hát nem?

Így szoktad mondani eddig...

DOBÓ S így az igaz.

Ingerlően ideges menetű, ugrasztó zene szólt.

– Nincs is évforduló. Évfordulóra reméltem,
egyik ősszel, majd október derekán, győzedelmünk
napján eresztenek el... szüregsre kéne mennem.

MORDAX

Használhatod a külső, a legénységi reterátot.

És már kíséret nélkül, persze. Mi baj?

DOBÓ

Legelőször az Ókapunál sikerült feljutni a falra
néhány janicsárnak...

MORDAX Sárga-piros lobogókkal...

DOBÓ

Bizony, döntő jelentőségű lehet,
ha a zászló ott lobog, kitűzve valahol...

MORDAX

A nap pedig éppen szembe süttött, vakított...

DOBÓ

A tűző nap erősen zavarta a védekezést...

MORDAX

Eredj, majd folytatod, ha visszajössz.

DOBÓ

Azt mondd: vissza kell...

MORDAX Már csak mint elbeszélő.

Szívességből, ha akarsz, hogy befejezzük.

Szinte készen van az a kis dolgozatom...

„Így védtem meg Egért” ... ez a címe, és alul:

„Mordax Jakab várkapitánynak tollba mondta a Védő.”

DOBÓ

Aznap történt az első forró vizes védekezés.

A roham csúcspontján egyszerre ott voltak a nők...

Azért lett volna jobb az amnesia ősszel,

mivel hogy e májusi nap lenyűgzően erős...

MORDAX

Tovább, tovább, le van szarva a nap!

DOBÓ

A roham csúcspontján tehát ott termettek a nők.

A várfal romjairól szakadt a tűz meg a gőz,

égték az éghető dolgok, a hús meg a haj –

az ember úgy, ahogyan van, éghető körme hegyéig!

MORDAX

És mégis megmázták itt a sarkon a tornyot!

DOBÓ

Forró kátrány és körmök, és fogak...

az élni akarásnak szilaj önkívülete...

s az egyidejű észlelés, a nagy baj:

a torony szilárdan a kezükre került,

és mind az utolsó szál csecsemőig

a kimódolt keserves kínhalál

küszöbén állunk – és akkor én egy ágyút

megfordítottam, és ellőttem azt a tornyot.

Sikoltoztak, ahogyan a mélybe potyogtak,

aprón s törékenyen hulltak az óriások is...

dőltek az ostromlétrák, fújták a dudák

a vissza-visszát, fejvesztve futottak...

a legbátrabbakat, akik ott rekedtek a bástyán,

képzelheted... de most hagyjuk a várat,

amelynek neve nem Egér volt...

MORDAX ...hanem Éger!

DOBÓ

Nem. Csak Eger.

MORDAX Ez biztos?

DOBÓ Nekem elhiheted.

HANSI FLUG

Dobó rab... vagyis úr... előállt a szekér.

DOBÓ

Hát akkor ennyi volt. És indulok.

MORDAX

Nem Egér, és nem is Éger? Nem téved, kapitány?

Mert mostanában már egy s mást összezavar...

DOBÓ

Ha semmi más nem biztos – akkor ez.

MORDAX

Isten veled, jó utat, s enyhült szívvel

emlékezz mireánk...

DOBÓ De hogy jutok ki az ajtón?

Vége

A NKÖM 2004. esztendei drámapályázatán (megosztott) első díjat nyert darab.